

ODRŽIVA TURISTIČKA VALORIZACIJA PROSTORA UZ RIJEKU MREŽNICU

Aračić, Antonija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:605251>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

**VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA**

Antonija Aračić

**ODRŽIVA TURISTIČKA VALORIZACIJA PROSTORA UZ
RIJEKU MREŽNICU**

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2019.

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Preddiplomski stručni studij Ugostiteljstva

Antonija Aračić

**ODRŽIVA TURISTIČKA VALORIZACIJA PROSTORA UZ
RIJEKU MREŽNICU**

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Turistička geografija

Mentor: Božena Marković, mag. educ. geo.

Matični broj studenta: 0618609092

Karlovac, rujan 2019.

ZAHVALA

Ovim putem želim se posebno zahvaliti svojoj mentorici Boženi Marković, mag. educ. geo., kao i komentorici dr. sc. Draženki Birkić, na ukazanoj stručnoj pomoći, kvalitetno prenesenom znanju i susretljivosti tijekom pisanja ovog završnog rada. Zahvaljujem se svim profesorima i asistentima Veleučilišta u Karlovcu na prenesenom znanju i profesionalnom pristupu tijekom mog studiranja.

Najveću zahvalnost želim uputiti svojim roditeljima, bratu, sestri, obitelji i dečku koji su mi bili najveća podrška tijekom cijelog studiranja, poticaj i snaga te nikada nisu izgubili vjeru u mene.

Također, zahvaljujem se svim svojim prijateljicama koje su mi nesebično pomagale kada god je to bilo potrebno.

Moje zvijezde na nebu, ovo je za Vas!

SAŽETAK

Prirodni fenomen, očuvani krški vodotoci rijeke Mrežnice ono su što rijeku Mrežnicu izdvaja od ostalih krških rijeka u Hrvatskoj. Čak 93 sedrena slapa, koja su u nejednakom rasteru duž toka ispresijecali rijeku stvorivši među sobom ujezerene dijelove toka. Uz to slikovitost slapova, raznolikost oblika i razvedenost je ono što ih čini jedinstvenima, pa tako i samu rijeku Mrežnicu.

Turizam traži atraktivan i ekološki očuvan prostor. No, upravo neprimjerenim, nekontroliranim turističkim aktivnostima dolazi do trajnog oštećenja prostora kao takvog. Sve je više rafting i kanu aranžmana na rijeci Mrežnici. Rijeka Mrežnica nije pogodna za rafting jer je jezerskog karaktera i sporog toka. Rafting niz slapove, pogotovo za niskog vodostaja uzrokuje otkidanje sedre sa slapa, što predstavlja izravno uništavanje sedrenih barijera. Na taj način ugrožena su prepoznatljiva, ujedno i ekološki najznačajnija staništa toka rijeke Mrežnice. Negativni antropogeni utjecaji na području rijeke Mrežnice očituju se i kroz lokacijski neprikladnu intenzivnu gradnju u neposrednoj blizini obala vodotoka, na kontaktu šume i nižih brežuljaka te na krajobrazno istaknutim lokacijama.

Ovaj rad će propitati primjerenost takvog razvoja turističkih kretanja, te koji su to drugi oblici turističke ponude koji bi omogućavali dugoročan sklad između očuvanja prirodnih i krajobraznih vrijednosti i turističkog korištenja prostora, istovremeno omogućujući ekonomski prosperitet lokalnog stanovništva.

Ključne riječi: rijeka Mrežnica, rafting, lokalno stanovništvo, turističko korištenje prostora, prirodni krajobrazi

ABSTRACT

The natural phenomenon, the preserved karst stream of the Mrežnica River, is what makes the Mrežnica River a special place in Croatia. Even 93 waterfalls along the Mrežnica make the River unique.

Tourism seeks an attractive and environmentally preserved space. However, inadequate, uncontrolled tourist activities result in permanent damage to space as such. There are more and more rafting and canoeing arrangements on the Mrežnica River. River Mrežnica is not suitable for rafting because of its lush character and slow flow. Rafting down the waterfalls, especially for low water levels, causes the rocks to rip off the slope, which is the direct destruction of sedge barriers. In this way, the most recognizable and at the same time the most important ecologically important habitats of the river Mrežnica are at risk. Negative anthropogenic impacts on the Mrežnica River area are also manifested through locally unsuitable intensive construction near the shore of the watercourse, at the contact of forests and lower hills and in landscaped locations.

This paper will attempt to investigate the adequacy of such development of tourist movements, and offer other forms of tourist offer that would enable long-term harmony between the preservation of natural and landscape values and the tourist use of the space while at the same time providing the economic prosperity of the local population.

Key words: Mrežnica River, rafting, local population, tourist use of space, natural landscapes

SADRŽAJ

ZAHVALA	I
SAŽETAK	II
ABSTRACT.....	III
1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3. Struktura rada	2
2. TEMELJNA OBILJEŽJA PODRUČJA RIJEKE MREŽNICE	3
2.1. Geografski položaj	3
2.2. Prirodna obilježja	5
2.3. Kulturno povijesna obilježja	10
2.4. Stanovništvo i stambena izgradnja.....	14
2.5. Turistička izgradnja i turistički smještajni kapaciteti.....	18
2.6. Turistički promet	22
2.6.1. Noćenja i dolasci.....	22
2.6.2. Izleti na rijeci Mrežnici	24
2.6.3. Turističke agencije	25
3. OBLICI TURISTIČKOG RAZVOJA	27
3.1. Masovni turizam.....	27
3.2. Održivi turizam	30
3.3. Odgovorni turizam	33

3.4. Ekoturizam	35
4. POTENCIJALNI OBLICI ODRŽIVOG TURIZMA PODRUČJA RIJEKE MREŽNICE I MREŽNIČKOG KRAJA.....	37
4.1. Ruralni turizam.....	38
4.2. Agroturizam	41
4.3. Sportsko-rekreacijski sadržaji	42
4.3.1. Ronjenje-znanstveni turizam-speleologija.....	43
4.3.2. Lov i ribolov	43
4.3.3. Biciklizam.....	44
4.3.4. Kanuing i rafting	45
4.3.5. Planinarenje.....	47
4.3.6. Fotosafari	48
4.4. Promatranje ptica.....	48
4.5. Kamping turizam.....	49
4.6. Kulturni turizam	50
4.7. Vjerski turizam.....	51
4.8. SWOT analiza potencijalnih oblika održivog turizma rijeke Mrežnice.....	53
5. ZAKLJUČAK	55
6. LITERATURA.....	57
POPIS ILUSTRACIJA.....	60

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Turizam traži atraktivan i ekološki očuvan prostor. No, upravo neprimjerenim, nekontroliranim turističkim aktivnostima dolazi do trajnog oštećenja prostora kao takvog. Sve je više rafting i kanu aranžmana na rijeci Mrežnici. Rijeka Mrežnica nije pogodna za rafting jer je jezerskog karaktera i sporog toka. Rafting niz slapove, pogotovo za niskog vodostaja uzrokuje otkidanje sedre sa slapa, što predstavlja izravno uništavanje sedrenih barijera. Predmet ovog rada je opisati i analizirati održivu turističku valorizaciju rijeke Mrežnice s ciljem privlačenja određenih segmenata turističke potražnje, ovisno o preferenciji i interesu njihovih posjetitelja.

Ovaj rad će propitati primjerenost takvog razvoja turističkih kretanja, te koji su to drugi oblici turističke ponude koji bi omogućavali dugoročan sklad između očuvanja prirodnih i krajobraznih vrijednosti i turističkog korištenja prostora, istovremeno omogućujući ekonomski prosperitet lokalnog stanovništva. Cilj rada je na osnovu činjenica i stvarnih podataka pokazati da rijeka Mrežnica i njena okolica mogu zadovoljiti potrebe različitih skupina turista zahvaljujući mnogobrojnim prirodnim i antropogenim atrakcijama, bez narušavanja njene resursne osnove.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Pri izradi ovog završnog rada korištena je relevantna stručna literatura iz područja turizma i ugostiteljstva, stručni i novinski članci, online baza podataka, interni izvori, studije, prezentacije nastavnih materijala, izvori fundusa iz gradske knjižnice i sl. Pri izradi rada korištena je metoda istraživanja za stolom, dok su podaci obrađeni metodom komparacije, deskripcije, analize i sinteze.

1.3. Struktura rada

Rad je podijeljen u četiri glavna poglavlja. U Uvodu se pojašnjava predmet i cilj rada te izvori i metode prikupljanja podataka. U drugom poglavlju definirano je značenje turističko geografskog i geoprometnog položaja rijeke Mrežnice, dok su u trećem poglavlju pojašnjene etape razvoja turizma. Četvrto poglavlje navodi potencijalne oblike turizma na rijeci Mrežnici, te kao zadnje poglavlje slijedi Zaključak.

2. TEMELJNA OBILJEŽJA PODRUČJA RIJEKE MREŽNICE

Rijeka Mrežnica, svojom duljinom od 64 kilometara i uskog porječja, formirana je u tipično krškom području sa spletom jezera i slapova te malim protokom vode. Upravo zbog svoje prirodne specifičnosti prepoznata je kao zanimljiva turistička destinacija, no s obzirom na svoja prirodna obilježja osjetljiva je na ljudsko djelovanje. Upravo iz tog razloga o turističkom razvoju i valorizaciji rijeke Mrežnice potrebno je razmišljati u okvirima mogućnosti razvoja održivih oblika turizma. Administrativno, sva mjesta duž rijeke Mrežnice pripadaju Karlovačkoj županiji, odnosno gradovima Karlovcu i Slunju.

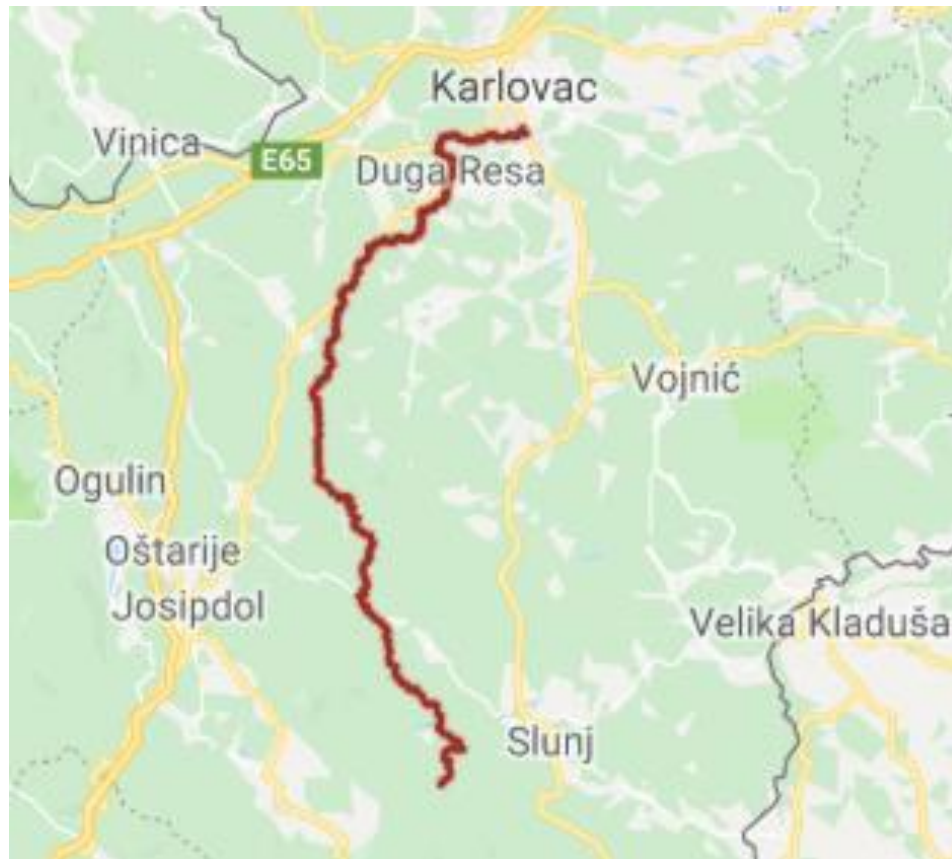
Kako bi se mogli istražiti i analizirati potencijali održivih oblika turizma, u ovom poglavlju rada daje se uvid u temeljna obilježja rijeke Mrežnice. Poglavlje obuhvaća pregled geografskih, prirodnih te kulturnih i povijesnih obilježja kao i pregled stanovništva i stambene izgradnje na rijeci. Također, poglavlje daje uvid u turističku izgradnju i turističke kapacitete kao i uvid u turistički promet.

2.1. Geografski položaj

Geografski položaj rijeke Mrežnice može se okarakterizirati kao povoljan. Njezin donji tok ili samo ušće od Zagreba udaljeno je 50-ak kilometara i povezano je s glavnim gradom autocestom. Također, zapadno od rijeke postoji brza asfaltna cesta za Senj. To je modernizirana stara tzv. Jozefinska cesta izgrađena 1776. godine. Ima više važnih odvojaka kao što su npr. za Ogulin, Plaški i Slunj. S te ceste postoje spojevi prema rijeci Mrežnici, od kojih su najpovoljniji oni s mostovima i asfaltnim cestama, kao što su Generalski stol-most na Mrežnici kod Keića-Perjasica i dalje prema jugu, odnosno jugoistoku za Slunj, ili Kukaču-most na Mrežnici kod Tržića Tounjskog-Primišlje-Slunj. Neposredno i gotovo paralelno s cestom Duga Resa-Josipdol-Senj

proizlazi i željeznička pruga Zagreb-Oštarije.¹ Rijeka Mrežnica primjer je rijeke u kršu, pripada crnomorskom slijevu, odnosno porječju Save.²

Slika 1. Položaj rijeke Mrežnice

Izvor: Google karte, <https://goo.gl/maps/JUGNeNtScQMNicgn6>, 15.4.2019.

Mrežnica je lijevi pritok Korane, izvire kod Slunja, a u Koranu se ulijeva kod Karlovca. Rijeka Mrežnica nije plovna, no karakteriziraju je iznimna prirodna obilježja koja ju čine atraktivnom turističkom i izletničkom destinacijom.

¹ Pepeonik, Z., Mrežnica - biser hrvatskog krša, Zagreb, Hrvatsko geografsko društvo, 2000.

² Hršak, V., Stručna podloga za zaštitu porječja rijeke Mrežnice, Zagreb, Državni zavod za zaštitu prirode, 2010.

2.2. Prirodna obilježja

Izvor rijeke Mrežnice nalazi se oko 1 kilometar od Popović vrha na 260 metara nadmorske visine, a ušće u rijeku Koranu nalazi se na istočnoj periferiji Karlovca kod Turnja na 112 metara nadmorske visine. Mrežnica je tipična krška rijeka s jakim špiljskim i krškim vrelom, sa samo tri pritoka (Tounjčica, Suvača i Svetojurac), ali s relativno velikim brojem pokrajnih krških vrela, s dugačkim kanjonom s velikim brojem sedrenih barijera, kaskada, poslapaka i gotovo isto toliko starih, uglavnom napuštenih i većinom srušenih mlinica. Najveći prtok Mrežnice je Tounjčica koja u nju utječe kod naselja Mrežnica. Važno je istaknuti da većinu vode koja se javlja na izvoru Mrežnica dobiva od ponornice Dretulje. Dretulja izvire podno Kapele, a ponire nakon 7 kilometra nadzemnog toka kroz Plašćansko polje.³ Kako je rijeka Mrežnica primjer rijeke u kršu, koja od tri najveće kordunske rijeke ima najveće porječje, a najkraći tok, ova obilježja je svrstavaju među najzamršenije, te ujedno i najzanimljivije predstavnike složenih hidrografskih procesa i veza u kršu uopće.⁴

Porječje rijeke Mrežnice zauzima površinu od oko 1076 km. Ova vrijednost dobivena je ako se promatra površinska razvodnica. Ako se uzme u obzir da u krškom području vode rijeci pritječu podzemljem, tj. da postoji i podzemna razvodnica tada tako definirano porječje ima površinu od oko 1400 km kvadratnih. No, porječje je danas znatno izmijenjeno u odnosu na nekadašnje stanje. Uzrok tome je izgradnja brane na rijeci kod Ogulina 1959. godine. Vode Mrežnice u tom dijelu akumulirane su u jezero Sabljaci odakle se podzemno, preko jezera Bukovnik, odvede u HE Gojak na rijeci Dobri, a Mrežnica tako ostaje bez otprilike 40% svojeg bivšeg porječja. Na sreću protok Mrežnice je još uvijek dovoljno jak da i za ljetnih suša i niskog vodostaja sedrenim barijerama uglavnom osigurava dovoljno vlažnosti.⁵

Prosječna dubina Mrežnice je 2,3 metra, a najveća je 20 metara. Ta najveća dubina izmjerena je ispod Kosovog slapa, koji se nalazi pod zvečajskim kamenolom. Mrežnica velikim dijelom svojeg toka teče kroz krško vapnenačko tlo, kroz kanjone, riječne doline sa strmim i visokim obalama. Kanjonska korita mogu se vidjeti još u Donjem Zvečaju, poslije kojeg nastaje nizinski

³ Pepeonik, Z.: op. cit.

⁴ Hršak, V.: op. cit.

⁵ Hršak, V.: op. cit.

tok rijeke.⁶ Ono što Mrežnicu izdvaja od ostalih krških rijeka u Hrvatskoj su čak 93 sedrena slapa koja su u nejednakom rasteru duž toka ispresijecali rijeku stvorivši među sobom ujezerene dijelove toka. Slikovitost slapova, raznolikost oblika i razvedenost je ono što ih čini jedinstvenima, pa tako i samu rijeku Mrežnicu. Slapovi su razmješteni nejednoliko, tako da npr. u dijelu gornjeg toka, od Čičinog mosta do Tržićkog mosta, na dužini od samo 5 kilometra, nalazi se 26 slapova, dok se isto toliko slapova nalazi i na ukupnom donjem dijelu toka od Generalskog stola do ušća u Koranu, na dužini toka od 39 km.⁷

U nastavku slijedi uvid u ključna prirodna obilježja koja Mrežnicu čine atraktivnom i ranjivom s obzirom na njen ekosustav. Prirodna obilježja prikazana su redom kako se pojavljuju od izvora prema ušću. Zanimljivi sedreni slapovi i podvodne barijere vidljive su gotovo već od samog izvora, a prvi veći slap je Rončevića slap (4,1m) koji se smjestio otprilike 2 km nizvodno od Čičinog mosta. Nakon Rončevića slapa, podno strmih litica smjestio se Milkovića slap (8m). On je drugi po visini slap na Mrežnici, a po svojem obliku spada među najljepše slapove na rijeci Mrežnici. Nekoliko kilometara nizvodno rijeka ulazi u najuži kanjon u cijelom svojem toku kojim teče sve do Smoljanovića slapa nakon čega se reda 9 slapova u svega 1,2 kilometara toka. Na ovom dijelu toka nalazi se snažno vrelo koje ljeti snižava temperaturu Mrežnice za otprilike 6-7 stupnjeva. Utjecaj tog vrela osjeća se skoro 5 kilometara nizvodno. Ispod Tounjskog Tržića Mrežnica teče usporeno i plitka je. Slijede Reljića i Jagodića slap, a zatim slap Šušnjar. Šušnjar je najviši slap na Mrežnici visine oko 13 m.⁸

Slika 2. Četiri najatraktivnija slapa Mrežnice

⁶ Salečić, M., Uz Mrežnicu, Karlovac, Gradska knjižnica Ivan Gorak Kovačić, 2004.

⁷ Hršak, V.: op. cit., str. 13.

⁸ Hršak, V.: op. cit., str. 14.

Rončevića slap

Milkovića slap

Slap Šušnjar

Klarića slap

Izvor: Hršak, V., Stručna podloga za zaštitu poriječja rijeke Mrežnice, Zagreb, Državni zavod za zaštitu prirode, 2010., str. 17.

Nizvodno od Šušnjara proteže se kompleks Koračkog slapa, zatim slijede Glavašev, Benića slap i Žarin slap. Kod Žarinog slapa rijeku Mrežnicu premošćuje drveni most povezujući sela Dizdare i Vidoviće. Nakon nekoliko slapova slijedi uvučeni rukavac Čikina luka, podno kojega su još dva manja slapa neposredno prije Rebića slapa. Rebića slap (4,5m) prekrasan je treći po visini sedreni slap koji je u dugačkom luku prepriječio Mrežnicu. Slijedi Vitasov slap koji je prije dvanaestak godina oštećen dinamitom koji procesom osedranja uspješno zarasta. Na lijevoj obali Mrežnice nedaleko od sela Novo brdo nalazi se kamenolom. Podno okomitih litica kanjona smjestio se Kosov slap, ispod kojeg Mrežnica doseže svoje najveće dubine. Nizvodno

rijeka pada preko još nekoliko slapova, preko Polovićeva slapa (donjeg) dolazi do slikovitog drvenog mosta koji povezuje Belaviće i Mrežnički brig.⁹

Uz navedeno, važno je spomenuti i kako Mrežnica obiluje speleološkim objektima, odnosno špiljama ili pećinama, jamama i ponorima kojih je registrirano čak 97. Posebno je važno istaknuti područje brda Krpel u kojem je evidentiran značajan broj speleoloških objekata, kao i činjenicu da se ispod Krpela nalazi najduži sustav špiljskih kanala u Hrvatskoj. Kod Oštarija u brdu Krpel nalazi se nekadašnji, a sada povremeni ponor rijeke Zagorske Mrežnice, u obliku špilje Ambarac čiji su ponorski dijelovi zatrpani drvenim materijalom i otpadom, što značajno onemogućuje ponorsku funkciju. Ponor Ambarac je u hidrološkoj vezi sa špiljom u kamenolomu Tounj. U isti drenažni sustav pripada i jama Mandelaja čiji je ulaz smješten između Ambarca i željezničke postaje Oštarije na visini od 350 metara nadmorske visine. Špilja u kamenolomu Tounj istražena je u dužini od 8487 m po čemu je treća najdulja špilja u Hrvatskoj. S obzirom na speleomorfološke vrijednosti i važnost staništa endemske špiljske faune, špilja se nalazi u postupku proglašenja preventivne zaštite u kategoriji geomorfološkog spomenika prirode.¹⁰

⁹ Hršak, V.: op. cit., str. 15-16.

¹⁰ Hršak, V.: op. cit., str. 38-39.

Slika 3. Špilja u kamenolomu Tounj

Izvor: Hrvatski speleološki poslužitelj, <http://speleologija.eu/tounj/index.html> (15.5.2019).

Od krajobraznih vrijednosti Kordunske zaravni mogu se izdvojiti slikoviti kanjoni rijeka, te brojne ponikve koje su u dolomitima šireg dna i blažih strana, a u vapnencima dobivaju oblik lijevka prosječne dubine 10 m. Kao glavne krajobrazne zone mogu se izdvojiti kanjoni odnosno neposredan prostor uz rijeke Mrežnicu i Tounjčicu kao i ostali veći vodotoci (posebice potok Bistrac), šumski kompleksi uz vodotoke, brdski šumski kompleksi (Krpel, Perjasička kosa, Polojska kosa i dr.), mozaik poljoprivrednih površina, naselja, travnjaka, šumaraka i brojne ponikve, te zona intenzivnije izgradnje odnosno područja većih naselja.¹¹

Biološka raznolikost Mrežnice također je važan element prirodnih vrijednosti, gdje se od biljnih vrsta izdvajaju sedrotvorna vegetacija na slapovima, a od životinjskih uglavnom zaštićene vrste koje obitavaju u špiljama, kao i neke od rijetki i ugroženih vrsta riba. Od strogo zaštićenih biljnih

¹¹ Hršak, V.: op. cit., str. 47-48.

vrsta posebice treba izdvojiti vrste koje su prema kriterijima Svjetske udruge za zaštitu prirode (IUCN) u kategoriji vrsta pred izumiranjem, a to su: Močvarna bročika, Obični borak, Velecvjetni kukurjek, Božikovina, Zlatan i Tisa. Prema provedenim ihtiološkim istraživanjima te podacima iz *Crvene knjige ugroženih riba Hrvatske*, rijeka Mrežnica stanište je značajnog broja rijetkih, ugroženih i/ili zaštićenih vrsta slatkovodnih riba, a neke od njih su: Šaran, Mladica, Potočna mrena, Manjić, Piškur i Potočna pastrva. Od vodozemaca i gmazova zaštićenih Zakonom o zaštiti prirode mogu se izdvojiti: Smeđa krastača, Gatalinka, Livadna smeđa žaba, Sljepić, Bjelica, Barska kornjača, Zidna gušterica, Poskok i Riđovka. Prema *Crvenoj knjizi ugroženih sisavaca Hrvatske*, na istraženom području poriječja Mrežnice rasprostranjene su 23 ugrožene vrste sisavaca među kojima se nalaze i ris te mrki medvjed.¹² Iz sažetog prikaza prirodnih znamenitosti vidljivo je kako Mrežnica obiluje turistički i izletnički atraktivnim prirodnim sadržajima.

2.3. Kulturno povijesna obilježja

Identitet mrežničkog kraja ne temelji se samo na prirodnoj izvrsnosti. Njegova povijesna vrijednost kao sastavnica njegova identiteta kandidira ga i za park prirode i za kulturno dobro. Mrežnički je krajolik rezultat višestoljetnog sukoba dviju velikih civilizacija koje su u potpunosti izmijenile njegovu prvotnu etničku i topografsku sliku i oblikovale njegovu naseljenost i organizaciju prostora. Dijelovi Mrežnice zaštićeni su kao spomenik kulture:

- u naselju Belavići zaštićena kao hidrolokalitet (antički nalazi keramičkih pločica),
- u naselju Sveti Petar Mrežnički zaštićeni su kao hidrolokalitet (ostaci antičkog naselja; kraj oko dotičnog naselja bio je naseljen još za vrijeme Rimljana),
- kod Zvečaja je dio rijeke ispod starog mosta zaštićen kao hidrolokalitet (srednjovjekovni nalazi keramičkih pločica),
- u Dobrenićima je mlin na rijeci Mrežnici u programu zaštite nepokretnih spomenika kulture.

¹² Hršak, V.: op. cit., str. 50-80.

U nastavku slijedi pregled kulturnih dobara mrežničkog kraja prema popisu Kulturne baštine dostupne na mrežnim stranicama Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Pregled je podijeljen prema administrativnim područjima. Tablica 1. daje uvid u kulturnu baštinu mrežničkog kraja na području grada Slunja i općine Tounj.

Tablica 1. Kulturna baština mrežničkog kraja na području grada Slunja i općine Tounj

Lokacija	Naziv kulturnog dobra	Kategorija
PODRUČJE GRADA SLUNJA		
Blagaj	Ruševine starog grada Blagaja	Nepokretno kulturno dobro
Gornji Kremen	Ruševine starog grada Kremena	Nepokretno kulturno dobro
Rastoke	Kulturno-povijesna ruralna cjelina Rastoke	Nepokretno kulturno dobro
Sastavak	Ruševine utvrde Furjan	Nepokretno kulturno dobro
Slunj	Crkva sv. Arhandela Mihajla	Nepokretno kulturno dobro
Slunj	Crkva sv. Trojstva	Nepokretno kulturno dobro
Slunj	Kulturno - povijesna cjelina grada Slunja	Nepokretno kulturno dobro
Slunj	Ruševine starog grada Slunja	Nepokretno kulturno dobro
PODRUČJE OPĆINE TOUNJ		
Potok Tounjski	Izvor Vrelo Božidar	Nepokretno kulturno dobro
Rebrovići	Kulturno-povijesna ruralna cjelina Orljak	Nepokretno kulturno dobro
Rebrovići	Mlin na rijeci Tounjčici	Nepokretno kulturno dobro
Rebrovići	Tradicijska okućnica, Rebrovići 85	Nepokretno kulturno dobro
Tounj	Crkva sv. Ivana Krstitelja i kurija župnog dvora	Nepokretno kulturno dobro
Tounj	Crkva sv. Ivana Nepomuka	Nepokretno kulturno dobro
Tounj	Ruševine starog grada Tounja	Nepokretno kulturno dobro
Zdenac	Most na rijeci Tounjčici	Nepokretno kulturno dobro

Izvor: Ministarstvo kulture, Kulturna baština, https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&IsItSearchRegistar=yes&free=&kat_opcina=&kat_cestica=&klasifikacija=-1&naziv=&smjestaj=&opcina=KARLOVAC&zupanija=&vrsta=-1&unesco=&vrsta_zastite=-1&Page=2 (15.5.2019).

Iz Tablice 1. vidljivo je kako kulturna baština mrežničkog kraja prema administrativnim područjima grada Slunja i općine Tounj obuhvaća ukupno 16 kulturnih dobara, a svi su kategorizirani kao nepokretno kulturno dobro. Tablica 2. u nastavku daje uvid u kulturnu baštinu mrežničkog kraja na administrativnom području grada Ogulina i općine Generalski stol.

Tablica 2. Kulturna baština mrežničkog kraja na području grada Ogulina i općine Generalski stol

Lokacija	Naziv kulturnog dobra	Kategorija
PODRUČJE GRADA OGULINA		
Gornje Dubrave	Crkva sv. Petke	Nepokretno kulturno dobro
Gornje Dubrave	Spomen kosturnica	Nepokretno kulturno dobro
Gornje Zagorje	Crkva sv. Jurja Mučenika	Nepokretno kulturno dobro
Jasenak	Crkva sv. Velikomučenika Lazara	Nepokretno kulturno dobro
Jasenak	Zgrada osnovne škole	Nepokretno kulturno dobro
Ogulin	Crkva sv. Georgija i parohijska zgrada	Nepokretno kulturno dobro
Ogulin	Crkva sv. Jakova	Nepokretno kulturno dobro
Ogulin	Crkva sv. Križa	Nepokretno kulturno dobro
Ogulin	Kulturno-povijesna cjelina grada Ogulina	Nepokretno kulturno dobro
Ogulin	Mjesto zločina u Ogulinu - Galge	Nepokretno kulturno dobro
Ogulin	POU Ogulin - Zavičajni muzej Ogulin - muzejska građa	Pokretno kulturno dobro
Ogulin	Stari grad Ogulin	Nepokretno kulturno dobro
Sveti Petar	Crkva sv. Petra	Nepokretno kulturno dobro
Sveti Petar	Molinarijev most na rijeci Dobri	Nepokretno kulturno dobro
Trošmarija	Crkva Blažene Djevice Marije Utješiteljice	Nepokretno kulturno dobro
PODRUČJE OPĆINE GENERALSKI STOL		
Crno Kamanje	Mlin na rijeci Dobri	Nepokretno kulturno dobro
Erdelj	Crkva sv. Mihovila	Nepokretno kulturno dobro
Erdelj	Most na rijeci Dobri	Nepokretno kulturno dobro
Generalski Stol	Crkva sv. Antuna Padovanskog i kapela poklonac	Nepokretno kulturno dobro
Generalski Stol	Most na rijeci Globornici	Nepokretno kulturno dobro
Gorinci	Crkva sv. Jurja Mučenika	Nepokretno kulturno dobro
Gornje Bukovlje	Arheološki lokalitet Gradišće - Bukovlje	Nepokretno kulturno dobro
Lipa	Crkva sv. Nikole Biskupa i kurija župnog dvora	Nepokretno kulturno dobro
Lipa	Kurija Lipa	Nepokretno kulturno dobro
Mateško Selo	Kapela sv. Jurja	Nepokretno kulturno dobro

Izvor: Ministarstvo kulture, Kulturna baština, https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&IsItSearchRegistar=yes&free=&kat_opcina=&kat_cestica=&klasifikacija=-1&naziv=&smjestaj=&opcina=KARLOVAC&zupanija=&vrsta=-1&unesco=&vrsta_zastite=-1&Page=2
(15.5.2019).

Kulturna baština mrežničkog kraja područja grada Ogulina obuhvaća ukupno 15 kulturnih dobara upisanih u registar Kulturne baštine. Većina navedenih kulturnih dobara kategorizirana je kao nepokretno kulturno dobro, osim POU Ogulin - Zavičajni muzej Ogulin - muzejska građa, koji je kategoriziran kao pokretno kulturno dobro. Na području općine Generalski stol registrirano je ukupno 10 kulturnih dobara i sva spadaju u kategoriju nepokretnih kulturnih dobara. U nastavku rada slijedi prikaz kulturne baštine mrežničkog kraja na administrativnom području grada Duge Rese i grada Karlovca.

Tablica 3. Kulturna baština mrežničkog kraja na području grada Duge Rese i grada Karlovca

Lokacija	Naziv kulturnog dobra	Kategorija
PODRUČJE GRADA DUGA RESA		
Donji Zvečaj	Crkva sv. Ivana Krstitelja	Nepokretno kulturno dobro
Duga Resa	Crkva sv. Antuna Padovanskog	Nepokretno kulturno dobro
Duga Resa	Donji mlin na rijeci Mrežnici	Nepokretno kulturno dobro
Duga Resa	Kulturno - povijesna cjelina grada Duge Rese	Nepokretno kulturno dobro
Petrakovo Brdo	Kapela sv. Roka	Nepokretno kulturno dobro
Sveti Petar Mrežnički	Crkva sv. Petra Apostola	Nepokretno kulturno dobro
Sveti Petar Mrežnički	Kulturno - povijesna cjelina Sveti Petar Mrežnički	Nepokretno kulturno dobro
PODRUČJE GRADA KARLOVCA (dio baštine u neposrednoj blizini rijeke Mrežnice)		
Donja Švarča	Dvorac Švarča	Nepokretno kulturno dobro
Gornja Švarča	Župna crkva Sv. F. Ksaverskog	Nepokretno kulturno dobro
Logorište - Mala Švarča	kapela Sv. Doroteje	Nepokretno kulturno dobro
Mala Švarča	Kapela Sv. Nikole	Nepokretno kulturno dobro

Izvor: Ministarstvo kulture, Kulturna baština, https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&IsItSearchRegistar=yes&free=&kat_opcina=&kat_cestica=&klasifikacija=-1&naziv=&smjestaj=&opcina=KARLOVAC&zupanija=&vrsta=-1&unesco=&vrsta_zastite=-1&Page=2 (15.5.2019).

Prema registru Kulturne baštine, na području grada Duge Rese registrirano je ukupno 7 kulturnih dobara mrežničkog kraja, dok ih je na području grada Karlovca registrirano 4. Sva registrirana kulturna dobra u oba grada pripadaju kategoriji nepokretnih kulturnih dobara.

Cjelokupni popis kulturnih dobara mrežničkog kraja ukazuje na bogatu povijenu i kulturnu baštinu koju je svakako potrebno razmotriti u okvirima održive turističke volarizacije rijeke Mrežnice i okolice.

2.4. Stanovništvo i stambena izgradnja

Tok rijeke Mrežnice administrativno pripada gradu Karlovcu i gradu Slunju, a duž rijeke Mrežnice postoji ukupno 42 naselja grupirana u sastavu 6 administrativnih cjelina:

- grad Duga Resa (kojoj administrativno pripadaju naselja Belavići, Donji Zvečaj, Galović Selo, Mihalić Selo, Mrežnički Brig, Venac Mrežnički i Zvečaj),
- grad Ogulin (s naseljem Donje Dubrave),
- grad Slunj (naselja Donje Primišlje, Donji Poloj, Gornje Primišlje, Klanac Perjasički, Tržić Primišljanski),
- općina Barilović,
- općina Generalski Stol i
- općina Tounj.

Mrežničko područje obilježavaju brojna mala ruralna naselja, među kojima većina ne prelazi preko 150 stanovnika. Na mrežničkom području, prema evidenciji DZS, evidentan je pad stanovnika, a tri su naselja izumrla: Gornji Poloj, Mrežnica, N. Dol. U nastavku slijedi uvid u broj stanovnika na mrežničkom području. Tablica je rađena na temelju posljednjeg popisa stanovništva 2011. godine, pa je potrebno naglasiti kako postoji ograničenje u predstavljanju točnog broja stanovnika u trenutku pisanja ovog rada. Također, tablica predstavlja broj stanovnika prema naseljima i administrativnim cjelinama duž rijeke Mrežnice, što predstavlja još jedno ograničenje u točnom definiranju broja stanovnika s obzirom da svako administrativno područje obuhvaća i šire područje od same rijeke Mrežnice.

Tablica 4. Broj stanovnika mrežničkog kraja prema administrativnim cjelinama i pripadajućim naseljima

	Broj stanovnika
GRAD DUGA RESA	11.180
Naselje	
Belavići	305
Donji Zvečaj	165
Galović Selo	73
Mihalić Selo	81
Mrežnički Brig	270
Venac Mrežnički	131
Zvečaj	203
Naselja ukupno	1.228
UKUPNO	12 408
GRAD OGULIN	13.915
Naselje	
Donje Dubrave	199
Naselja ukupno	199
UKUPNO	14 114
GRAD SLUNJ	5.076
Naselje	
Donje Primišlje	35
Donji Poloj	11
Gornje Primišlje	13
Klanac Perjasički	6
Tržić Primišljanski	20
Naselja ukupno	85
UKUPNO	5 161
OPĆINA BARILOVIĆ	2.990
OPĆINA GENERALSKI STOL	2.642
OPĆINA TOUNJ	1.150
UKUPNO	39 972

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm> (14.6.2019).

Usporedba popisa stanovništva iz 2001. i 2011. godine ukazuje na pad broja stanovnika mrežničkog kraja¹³. Na ovakvo stanje svakako je značajno utjecao Domovinski rat jer u Domovinskom ratu Mrežnica praktički bila linija bojišnice. Danas 57% naselja spada u naselja posebne državne skrbi. Također, sva naselja mrežničkog kraja karakterizira starenje stanovništva. Prema popisu stanovništva 2011. godine, prosječna dob stanovnika Karlovačke županije iznosi 44 godine, što čini županiju jednom od najstarijih u zemlji (stariji su samo stanovnici u Ličko-senjskoj županiji s prosjekom od 45,3 godine i Šibensko-kninskoj županiji s prosjekom od 44,1 godine).¹⁴ Područje mrežničkog kraja nastanjeno je izrazito starijom populacijom. Sva naselja mrežničkog kraja spadaju u petu kategoriju naselja sa stanovništvom u dubokoj starosti.¹⁵

Stambenu izgradnju mrežničkog kraja karakteriziraju obiteljske kuće, a sve više se ističu vikend naselja kako je prikazano u tablici 5 u nastavku rada.

¹³ Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. i 2001., <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm>; <https://www.dzs.hr/hrv/censuses/Census2001/census.htm> (14.6.2019).

¹⁴ Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm> (14.6.2019).

¹⁵ Hršak, V.: op. cit., str. 100-103.

Tablica 5. Stanovi/kuće prema načinu korištenja, po gradovima i općinama u 2001. i 2011. godini

	Stanovi za stalno stanovanje								Stanovi koji se koriste povremeno				Stanovi u kojima se samo obavljala djelatnost	
	Ukupno		Nastanjeni		Privremeno nenastanjeni		Napušteni		Za odmor i rekreaciju		U vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi			
	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011
Grad Duga Resa	4.530	4.843	4.047	4.028	388	691	95	124	483	554	10	50	4	6
Grad Ogulin	5.747	6.277	5.051	4.853	579	1.000	117	424	548	498	30	20	7	4
Grad Slunj	2.679	2.864	2.024	2.004	481	575	174	285	208	480	2	1	4	19
Općina Barilović	1.167	1.446	1.011	1.020	72	126	84	300	293	337	6	84	0	36
Općina Generalski Stol	1.318	1.376	1.046	913	133	204	139	259	327	348	15	20	0	0
Općina Tounj	590	762	501	470	66	170	23	122	284	213	4	0	4	2

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm>

(14.6.2019).

S obzirom da ne postoji kategorizacija prikazana u Tablici 5. prema naseljima, dan je prikaz prema gradovima i općinama kojima administrativno pripadaju naselja mrežničkog kraja. Iz tablice je vidljivo jednak trend za cijelo promatrano područje – ukupan broj stambenih objekata (kuća) povećao se, no istovremeno je došlo do smanjenja nastanjenih kuća za stalno stanovanje. Značajan broj kuća evidentirano je kao nenastanjeno, dok se jedan dio koristi samo povremeno. Broj kuća koje se koriste povremeno, i to za odmor i rekreaciju, u 2011. godini u odnosu na 2001. bilježi ukupno povećanja za 13%, a najveće povećanje zabilježeno je na području grada Slunja. Ono što je značajno istaknuti jeste da dolazi do značajnog porasta kuća i stanova za odmor i rekreaciju, što upućuje na određene turističke aktivnosti toga kraja.

2.5. Turistička izgradnja i turistički smještajni kapaciteti

Za uspješan turistički razvoj određenog kraja nužno je stvoriti preduvjet. Jedan od preduvjeta svakako je postojanje turističkih smještajnih kapaciteta.

U nastavku rada slijedi pregled i analiza aktualne turističke ponude smještajnih kapaciteta mrežničkog kraja kako je prikazano u tablici 6.

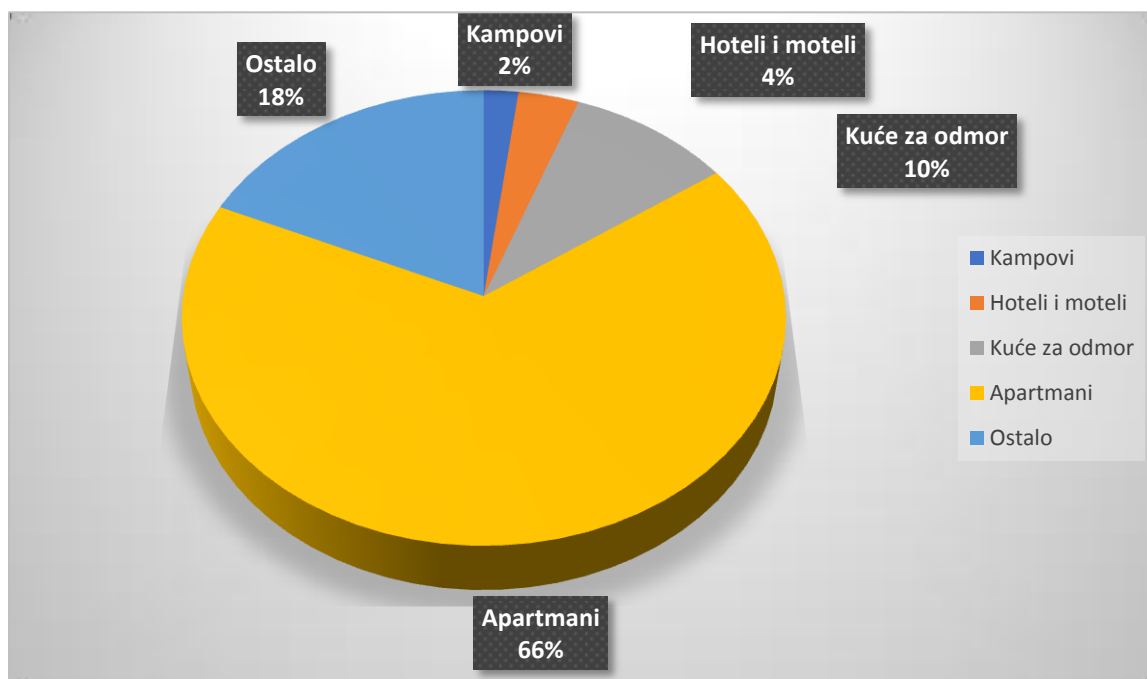
Tablica 6. Turistički smještajni kapaciteti mrežničkog kraja (broj kreveta, stanje u 2017. i 2010. godini)

Grad/općina	Broj kreveta		Indeks	Broj turističkih smještajnih objekata
	2010	2017	2017/2010	2017
Grad Duga Resa	367	568	155	28
Grad Ogulin	648	501	77	63
Grad Slunj	336	5 703	1697	106
Općina Barilović	Nema podataka	42	/	Nema podataka
Općina Generalski stol	26	220	846	Nema podataka
Općina Tounj	Nema podataka	91	/	Nema podataka
UKUPNO	1.377	7.125	517	197

Izvor: Državni zavod za statistiku, Turizam u 2017. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/SI-1616.pdf (16.5.2019).

Iz tablice 6. vidljivo je povećanje broja turističkih smještajnih kapaciteta u 2017. u odnosu na 2010. godinu i to za čak 517%. Dominira povećanje smještajnih kapaciteta u gradu Slunju što povezujemo s razvojem turizma na Plitvičkim jezerima. Ono što možemo povezati s razvojem turizma uz područje rijeke Mrežnice jeste povećanje broja turističkih kreveta u Duga Resi i Generalskom Stolu. Prema podacima Turističke Zajednice grada Duge Rese, na mrežničkom području ima registrirano ukupno 28 objekata iz kategorije privatnog smještaja, od čega se jedan objekt kategorizira kao Objekt za robinzonski turizam. Na području grada Ogulina, prema podacima Turističke zajednice grada, registrirane su 63 jedinice privatnog smještaja od čega su dvije registrirane kao lovačke kuće, jedna jedinica registrirana je kao agroturizam, sedam iznajmljivača soba, 19 kuća za odmor i 34 apartmana. Nadalje, prema podacima Turističke zajednice grada Slunja, privatni smještajni kapaciteti čine kuće za odmor (6), restorani sa smještajem (3) i apartmani (njih 97). Važno je napomenuti kako su smještajni kapaciteti i turizam grada Slunja općenito vezani uglavnom za Rastoke i Plitvička jezera. Za općine Barilović, Generalski stol i Tounj pojedinačno ne postoje službeni podaci smještajnih objekata.

Grafikon 1. Struktura turističkih smještajnih objekata mrežничkog područja prema dostupnim podacima

Izvor: Izrada autorice

Iz Grafikona 1. vidljivo je kako na mrežničkom području prevladava apartmanski tip smještaja i kuće za odmor.

Od kampova na području rijeke Mrežnice, kao jedan od prihvatljivih smještajnih kapaciteta s minimalnim negativnim utjecajem na okoliš registrirana su četiri kampa: Robinzonski kamp Leskar koji se nalazi u mjestu Gornji Zvečaj i raspolaže s vlastitim kolibama i prostorom za smještaj kamp kućica i šatora, spomenuti Kamp Slapić koji se nalazi u mjestu Mrežnički brig i raspolaže sa 100 smještajnih kapaciteta, Robinzonski kamp Sound and Vision u Gornjem Zvečaju koji raspolaže vlastitim kolibama i mjestima za šator, te Kamp Robinson u mjestu Donje Primišlje.

Kao jedan od prihvatljivih i odgovornih oblika turizma uz rijeku Mrežnicu navodi se Auto Kamp Slapić. Kamp raspolaže sa 100 smještajnih jedinica i na površini od 4 hektara može primiti 300 gostiju. Od smještajnih jedinica nude se:¹⁶

- Drveni šatori s terasama iznad same rijeke Mrežnice pružaju mogućnost za idealan odmor za dvoje. Šatori su opremljeni madracem i prostorom za stvari te ugodnim uređenjem terase za potpuni užitek u prirodi,
- 100 omeđenih parcela s priključcima na struju i vodu. Parcele su površine 90-120 m². Dostupni su i moderni sanitarni čvorovi,
- Mobilne kućice površine su 30 m² (7,5 x 4 m). Sastoje se od potpuno namještene dvije spavaće sobe od kojih je jedna s bračnim krevetom i jedna sa 3 dječja kreveta, dnevnog boravka s kuhinjom, kupaonice, te natkrivene terase. Klimatizirano. Idealno za obitelj od 2 odrasle osobe i 3 djece.

Od sadržaja kamp raspolaže restoranom i barom, dječjim igralištem, sportskim terenima za: tenis, odbojku na pijesku, stolni tenis i paintball. Također, kamp nudi najam kanua i bicikla.

¹⁶ Kamp Slapić, <https://www.campslapic.hr/> (26.6.2019).

Nadalje, prema podacima Turističke Zajednice grada Duge Rese, na mrežničkom području ima registrirano ukupno 7 hotela i motela. U Donjem i Gornjem Zvečaju postoje po jedan Bed and Breakfast koncept hotela.

Ugostiteljski objekti duž rijeke Mrežnice uglavnom su vezani za ponudu smještajnih kapaciteta i također se mogu naći uz kupališta. Duž čitavog toka Mrežnice kroz Dugu Resu, Belaviće i u nekim drugim uzvodnim naseljima, ima niz atraktivnih kupališta, ali dva su najznačajnija; lokacija Otok Ljubavi i autokamp Slapić pored kojeg je i kupalište Brig. U nastavku rada slijedi prikaz strukture turističkih smještajnih objekata.

Slika 4. Kupalište Brig

Izvor: Kaportal, <http://kaportal.rtl.hr/biramo-najkupaliste-karlovacke-zupanije-13-mreznicki-brig-najpopularnije-ali-i-najnapucenije-kupaliste/> (17.5.2019).

Kamp Slapić već je nekoliko godina najbolji kontinentalni autokamp u Hrvatskoj. Kupalište je zajedničko gostima autokampa i ostalim kupačima, pa tako i ugostiteljska ponuda gdje se može nakon kupanja popiti kava, sok, ali i nešto kvalitetno pojesti. Moguće je unajmiti i bicikle za vožnju ili kanue u stotinjak metara udaljenom kupalištu Brig gdje je moguće uživati i u nekim

sportskim aktivnostima. Od ostalih kupališta izdvajaju se kupalište Bosiljevac u istoimenom naselju, kupalište Galović selo, Gradsko kupalište Duga Resa, Kupalište u Zvečaju, kupalište Mrežnički brig i kupalište Vesela livada u mjestu Mrežničke Poljice. Prema podacima istraživanja provedenog za potrebe Agende za Karlovačke rijeke¹⁷, rijeku Mrežnica se najviše koristi za kupanje, a zatim za sport i rekreaciju.

Što se komunalne infrastrukture tiče, područje grada Duge Rese, općine Generalski Stol i općine Barilović ima stopostotnu pokrivenost vodoopskrbom, za razliku od pokrivenosti područja kanalizacijskim sustavom i sustavom za pročišćavanje otpadnih voda, na koju je spojeno 2340 kućanstva i 187 gospodarskih subjekata.¹⁸ Nepovoljna situacija s javnom vodoopskrbom prisutna je u gradu Slunju, te općini Tounj. Ostala područja bilježe visoku pokrivenost od oko 90%. Što se odvodnje tiče, sustavima su uglavnom pokriveni gradovi dok kod većine naselja postoji potreba tehničkih rješenja odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda pojedinačnih objekata. Prema razvojnim projektima vidljivo je kako se u većini područja radi o projektima razvoja komunalne infrastrukture.¹⁹

2.6. Turistički promet

Analizom turističkog prometa obuhvatit će se turistička kretanja, donosno noćenja i dolasci turista, pregled aktualnih izleta na rijeci Mrežnici kao i ponuda turističkih agencija.

2.6.1. Noćenja i dolasci

Pregled dolazaka i noćenja turista slijedi u nastavku.

¹⁷ Grad Karlovac. Karlovačke rijeke: upravljanje i zaštita. <https://www.karlovac.hr/UserDocsImages/dokumenti/Stranice/LOKALNAAGENDAZAKARLOVAKERIJEKE.pdf> (25.6.2019).

¹⁸ Grad Duga Resa. Strateški razvojni program Grada Duge Rese 2016.-2020., <http://dugaresa.hr/wp-content/uploads/2017/04/Strateski-razvojni-program-Grada-Duge-Rese.pdf> (26.5.2019).

¹⁹ Karlovačka županija. Razvojna strategija karlovačke županije 2016-2020, https://www.kazup.hr/images/dokumenti/tajnistvo/savjetovanje_sa_javno%C5%A1%C4%87u/%C5%BErs/nacrt_%C5%BErs.pdf (26.6.2019).

Tablica 7. Dolasci i noćenja turista na području mrežničkog kraja za 2017. i 2018. godinu

Grad/općina	Broj dolazaka 2017	Broj noćenja 2017	Broj dolazaka 2018	Broj noćenja 2018	Indeks dolazaka	Indeks noćenja
Grad Duga Resa	17.114	37.932	17.020	38.873	99,40	102,46
Grad Ogulin	19.238	30.223	20.505	34.214	106,59	113,21
Grad Slunj	53.947	109.515	59.359	126.284	110,03	115,30
Općina Barilović	763	1.759	784	2.059	102,75	117,06
Općina Generalski stol	3.616	9.247	3.861	10.212	106,78	110,44
Općina Tounj	889	1.675	851	1.631	95,73	97,37
UKUPNO	95.567	190.351	87.062	213.273	91,10	112,04

Izvor: Državni zavod za statistiku, Turizam u 2017. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/SI-1616.pdf (16.5.2019).

Iz prikaza je vidljivo kako najveći broj dolazaka i noćenja turista bilježi grad Slunj. Grad Slunj također bilježi i najveće povećanje broja dolazaka turista u 2018. u odnosu na 2017. godinu (10,03%), dok je broj noćenja turista u gradu u 2018. godini veći u odnosu na 2017. za 15,30%. No, kako je već spomenuto u radu ranije, turistički promet grada Slunja vezan je i za ostale turističke atraktivne lokacije, prije svega Rastoke i blizinu Plitvičkih jezera.

S obzirom na lociranost turističke ponude uz rijeku Mrežnicu, kao najrelevantniji podaci o broju turističkih kretanja mogu se uzeti oni s područja grada Duge Rese te općina Barilović, Generalski stol i Tounj. Grad Duga Resa u 2018. godini, u odnosu na godinu ranije, bilježi blagi pad broja dolazaka turista, no istovremeno bilježi rast broja noćenja za 2,46%. Općina Barilović bilježi blagi rast broja dolaska turista, no istovremeno bilježi značajan porast broja noćenja

(17,06%). Povećanju broja turista najvećim dijelom doprinosi kamp Slapić. Općina Tounj jedino je promatrano područje koje bilježi pad i broja dolazaka i broja noćenja turista u 2018. u odnosu na 2017. godinu. Ukupno gledano, područje rijeke Mrežnice u 2018. godini bilježi pad broja dolazaka turista za 8,90% i povećanje broja noćenja turista za 12,04%.

Tablica 8. Koeficijent turističke funkcionalnosti

Grad/općina	Broj kreveta	Broj stanovnika	Koeficijent turističke funkcionalnosti
Grad Duga Resa	568	1.118	50.81
Grad Ogulin	501	13.915	3.60
Grad Slunj	5.703	5.076	112.35
Općina Barilović	42	2.990	1.40
Općina Generalski stol	220	2.642	8.33
Općina Tounj	91	1.150	7.91
UKUPNO	7.125	26.891	26.50

Izvor: Izrada autorice

Koeficijent turističke funkcionalnosti prikazuje odnos broja ležaja prema broju stanovnika. Koeficijent turističke funkcionalnosti razlikuje se od područja do područja, a najviši je u gradu Slunju gdje na sto stanovnika dolazi nešto više od 112 kreveta, nakon čega slijedi grad Duga Resa gdje na 100 stanovnika dolazi 51 krevet.

Prosječan boravak turista na području grada Duge Rese iznosi 2 dana, 2,3 dana u općini Barilović i 2,5 dana u općini Generalski Stol. No, treba napomenuti kako ovom statistikom nisu obuhvaćeni vikendaši.

2.6.2. Izleti na rijeci Mrežnici

Osim registriranih dolazaka i noćenja, rijeka Mrežnica je iznimno popularna izletnička destinacija, pogotovo za stanovništvo grada Karlovca i Zagreba kao i okolnih mjesta. Od popularnih izletišta svakako treba izdvojiti Kanjon park vrela Mrežnice koji se nalazi u mjestu

Gornje Primišlje. Uz navedeno, kao vikend izletničke destinacije popularna su sva prethodno navedena kupališta. Samim time, turizam i izleti na području rijeke Mrežnice imaju sezonski karakter. Također, iznimno su popularni i rafting te kayaking rijekom. Pretragom podataka i analizom uočeno je kako ne postoje dostupni službeni podaci o broju izletnika na mrežničkom području. Praćenje i analiza broja izletnika svakako bi trebao biti dio razvojnih strategija u budućnosti mrežničkog kraja.

2.6.3. Turističke agencije

Od registriranih turističkih agencija na mrežničkom području mogu se izdvojiti: Terraktiv iz Primišlja koja nudi rafting, kanuing i biciklističke izlete, Terra Croatica Adventure Travel iz Karlovca koja nudi rafting i kanuing na Mrežnici, Croatia Open Land Tours iz Karlovca koja nudi rafting na Mrežnici, Mrežnica Adventure koja nudi rafting i kanuing te se bavi iznajmljivanjem sportske opreme, Raftrek Adventure Travel sa sjedištem u Zagrebu, a nudi rafting i kanuing, Huck Finn Adventure Travel iz Zagreba koja nudi jednodnevne izlete, rafting i kanuing.

Iz prikaza je vidljivo kako sve agencije imaju istu ponudu, odnosno na rijeci Mrežnici uglavnom nude rafting i kanuing. Ovakva situacija izaziva pritisak na primarne atraktivnosti rijeke Mrežnice i sedrene barijere, što svakako nije dobro zbog nepoštivanja prirodnih obilježja jer nema kontrole, ne zna se broj korisnika usluga, te se ne poštuje vodostaj rijeke Mrežnice.

Na području je uočen nedostatak cjelovite ponude i nedostatak dobre promidžbe kao jedan od osnovnih problema u razvoju turizma na rijeci. Osim toga kao jedan od problema se ističe i slabija povezanost i suradnja privatnog i javnog sektora, odnosno nedostatak podrške grada i gradskih institucija u nekim aktivnostima. Također, postoji i nedostatak financija za ulaganje kao veliki problem u razvoju turizma. Svi navedeni nedostaci prepoznati su i u Agendi upravljanja karlovačkim rijekama.²⁰ Nadalje, prema istraživanju spomenute Agende, turistički subjekti navode kako imaju planove za razvoj dodatnih aktivnosti vezano za rijeku, a koje bi

²⁰ Grad Karlovac. Karlovačke rijeke: upravljanje i zaštita. <https://www.karlovac.hr/UserDocsImages/dokumenti/Stranice/LOKALNAAGENDA ZAKARLOVAKERIJEKE.pdf> (25.6.2019).

poboljšale turističku ponudu. Što se tiče prijedloga, većina smatra kako se moraju razviti sadržaji koji bi se koristili i zimi kako bi ponuda bila bolja i održiva.

Nakon pregleda temeljnih prirodnih, geografskih, kulturnih i turističkih obilježja rijeke Mrežnice, u nastavku rada slijedi prikaz mogućih oblika turističkog razvoja s naglaskom na održivi i odgovorni turizam kako bi se u budućnosti uspostavila održiva turistička valorizacije rijeke Mrežnice.

3. OBLICI TURISTIČKOG RAZVOJA

U ovom dijelu rada daje se uvid u oblike turističkog razvoja. Poglavlje obuhvaća teorijsko definiranje masovnog turizma, održivog turizma, odgovornog turizma i ekoturizma. Navedeni oblici turizma povezani su s aktualnim stanjem i mogućnostima turističke valorizacije rijeke Mrežnice.

3.1. Masovni turizam

Općenito, pojam masa često se odnosi na „veliki broj ljudi ili objekata koji su skupljeni zajedno“²¹ Prema Ghimireu (2001), masovni turizam pomaže objasniti veličinu turizma na odredištu. Burkart i Medlik (1974) tvrde da je masovni turizam u biti kvantitativni pojam, temeljen na udjelu stanovništva koje sudjeluje u turizmu ili na obujmu turističke djelatnosti. Često se bavi velikim brojem turista na odredištu, „značajnim rastom broja turista, demokratizacijom turizma, standardizacijom proizvoda i društvenim transformacijama“.²² Masovni turisti često ostaju na odredištu samo kratko vrijeme, ne pripremaju se za svoj posjet, a bučni su u odnosu na individualne turiste. Međutim, individualni turisti se pripremaju za svoj posjet, poznaju strane jezike i nisu bučni.

Tehnološke promjene, a time i poboljšanja u komunikaciji, kao i kontinuirani razvoj pružanja turističkih usluga, razlozi su za nagli rast broja turističkih putovanja. Posebno nakon pedesetih godina 20. stoljeća, turizam postaje jedan od ključnih aspekata gospodarstva. Prema González Tiradosu (2011), broj međunarodnih putnika dosegao je osamdesetih godina prošlog stoljeća 278,1 milijun, dok se u 2000. godini broj turista u svijetu povećao na 687,8 milijuna. Štoviše, na prijelazu tisućljeća, kada je omogućen daljnji razvoj povećanja broja niskotarifnih zrakoplovnih prijevoznika, masovni se turizam dodatno proširio.²³ U 2017. godini ukupan broj dolazaka turista

²¹ Oxford English Dictionary online, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/mass> (23.5.2019).

²² Vainikka, A., Rethinking Mass Tourism, *Tourist Studies*, Vol. 13, No. 3, str. 268-286.

²³ Heinrich, P., *Impacts of Mass Tourism and Communication on the Image of a Destination: The Case of Barcelona*, Vienna, Modul Vienna University, 2018.

iznosio je 1.322 milijuna, a u 2018. godini broj i dalje raste.²⁴ Putovanje je postalo još lakše s razvojem sustava za online rezervaciju turističkih usluga. Masovni turizam izazvao je niz pozitivnih i negativnih promjena koje uključuju i onečišćenje okoliša i sociokulturne utjecaje na lokalno stanovništvo.

Neke zemlje, posebno u južnom dijelu Europe, svake godine privlače milijune posjetitelja. Neka odredišta na mediteranskoj obali suočena su s turistima koji se fokusiraju na određena područja, što dovodi do masovnog turizma. Štoviše, pojedine regije prisiljene su se nositi s sezonalnošću jer turisti preferiraju određeno doba godine za svoj posjet iz više razloga, kao što su školski praznici i/ili godišnje doba. Posebno u ljetnim mjesecima, mnoge destinacije su suočene s masama turista koji traže tzv. sunce i morski proizvod.²⁵ Masovni turizam ili turizam općenito, može donijeti brojne pozitivne učinke na posjetitelje i lokalno stanovništvo. Međutim, zbog nedostatka upravljanja, turizam može stvoriti negativne učinke na okoliš, ekonomiju, sigurnost i društvene vrijednosti lokalne zajednice destinacije. Od pozitivnih učinaka masovnog turizma mogu se izdvojiti gospodarske koristi, na prvom mjestu profit od mnogih turističkih sadržaja. Ovdje se također stavlja naglasak na mogućnosti zapošljavanja koje turizam donosi, povećanje poreznih prihoda, kao i poboljšanje životnog standarda.²⁶

No, uz prednosti, masovni turizam donosi i niz negativnih utjecaja kao što su:²⁷

- Gentrifikacija turizma: gentrifikacija se obično definira kao proces u kojem se stanovnici srednje klase presele u područja radničke klase, što rezultira raseljavanjem i isključivanjem zajednica. U slučaju masovnog turizma, premještanje stanovnika izazvano turistima naziva se „turistička gentrifikacija“ koja se definira kao “proces društveno-prostorne promjene u kojoj se susjedstva transformiraju prema potrebama bogatih potrošača, stanovnika i posjetitelja”. Budući da se mnogi stanovi za iznajmljivanje pretvaraju u smještajne objekte za posjetitelje, turistička gentrifikacija

²⁴ UNWTO, International Tourism Trends 2017, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876> (23.5.2019).

²⁵ Bramwell, B., Coastal Mass Tourism: Diversification and Sustainable Development in Southern Europe, Clevedon, Channel View, 2004.

²⁶ Heinrich, P., op. cit., str. 17-18.

²⁷ Isto., str. 18-20.

često dovodi do raseljavanja što utječe na svakodnevni život mještana. Kako se gentrifikacija dalje uspostavlja i cijene zakupnina rastu, lokalno stanovništvo, osobito oni s nižim primanjima, ne mogu si priuštiti da žive u svom prebivalištu i osjećaju pritisak da se presele na jeftinija područja, uživajući pri tome nižu kvalitetu življenja.

- Utjecaj na okoliš: izgradnjom hotela, odmarališta i drugih turističkih objekata, kao i ostale turističke infrastrukture krčenjem šuma, prirodni resursi se često pogoršavaju. Nadalje, mnoge destinacije moraju se nositi s zagađenjem vode ili čak manjkom vode. Turistička odredišta nisu pod utjecajem samo onečišćenja vode, nego mogu biti pod utjecajem onečišćenja zraka.
- Ekonomski utjecaj: za turizam se često kaže da donosi brojne ekonomske koristi, jer stvara radna mjesta i pozitivno utječe na destinaciju. Međutim, kritički sagledavajući industriju turizma, posebno masovni turizam, također je donio nekoliko ekonomskih nedostataka. Mnoge destinacije moraju se nositi sa sezonskim kolebanjima, a time i promjenama u potražnji. Turistička industrija se stoga često bavi problemima s sezonskom nezaposlenošću kao i dugim radnim vremenom uslijed sezone, a značajan dio zapošljavanja često je sezonski, nekvalificiran i slabo plaćen.
- Sociokulturni utjecaj: spomenuta turistička gentrifikacija jedan je od nedostataka s kojima se destinacija može suočiti. Nadalje, promjene u vrijednosnim sustavima, tradicionalnom načinu života, individualnom ponašanju, strukturi zajednice i obiteljskim odnosima mogu biti posljedice turizma na zajednicu domaćina. Promjene mogu imati različit značaj jer kulturna i ekonomska razlika između turista i lokalne zajednice nije uvijek ista.

Upravo zbog nedostataka i negativnih efekata masovnog turizma, na globalnoj se razini sve više podržava koncept razvoja održivog turizma. Nabrojani nedostaci naslovnog turizma mogu se prepoznati i u okvirima razvoja turizma rijeke Mrežnice gdje se posebno mogu naglasiti utjecaj na okoliš, ekonomski utjecaj i sociokulturni utjecaj. U nastavku rada stoga sijedi pregled mogućnosti održivog, odgovornog i ekoturizma.

3.2. Održivi turizam

Otkako je Svjetska komisija za okoliš i razvoj (WCED, 1987) definirala koncept „održivog razvoja“, nastavljena je rasprava o njezinoj primjeni u različitim sektorima, uključujući turizam. U osnovi, održivost u odnosu na turizam može se smatrati primjenom okvira održivog razvoja za razvoj turizma. Prema Swarbrookeu (1998), održivi turizam (eng. Sustainable Tourism) uključuje one oblike turizma koji zadovoljavaju potrebe turista, turističke industrije i zajednice domaćina danas bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe. Važno je napomenuti da su prve primjene ideja održivosti u sektoru turizma naglasile ekonomsku održivost turizma i njegov utjecaj na fizičko okruženje, dok je socijalna i kulturna dimenzija ignorirana. Međutim, noviji pristupi održivom turizmu naglašavaju da bi to trebalo voditi upravljanju svim resursima na takav način da se ekonomske i socijalne potrebe mogu ispuniti dok se održava biološka raznolikost, sustavi za održavanje života i kulturni integritet.²⁸

Pod pojmom održivog turizma može se definirati pametno raspolaganje turističkim resursima, od kulturnih vrijednosti do prirodnih bogatstava.²⁹ Kao rješenje nameće se zahtjev da se turističkim resursima upravlja na način da se osigura razvoj unutar nosivog kapaciteta destinacije (eng. Carry capacity) koji osigurava održavanje biološkog sustava i kulturološkog integriteta, a istovremeno zadovoljava estetske, socijalne i ekonomske potrebe. Održivi turizam podrazumijeva da se pripadni povijesni, i kulturni turistički resursi zaštite za kontinuiranu uporabu i uživanje budućih, jednako kao i sadašnjih posjetitelja, a novi turisti svjesni su potrebe očuvanja okoliša i zaštite resursa/atraktivne osnove. Prema Pavić-Rogošić, „održivi turizam je proces promjena u kojem su iskorištavanje resursa, smjer ulaganja, orijentacija tehničkog razvoja i institucionalne promjene u međusobnom skladu i omogućavaju ispunjavanje potreba i očekivanja sadašnjih i budućih naraštaja“.³⁰

Može se reći kako održivi razvoj predstavlja „model“ u kojem će biti zadovoljene sve potrebe sadašnjih naraštaja, ali bez ugrožavanja potreba budućih naraštaja. Održivi turizam je

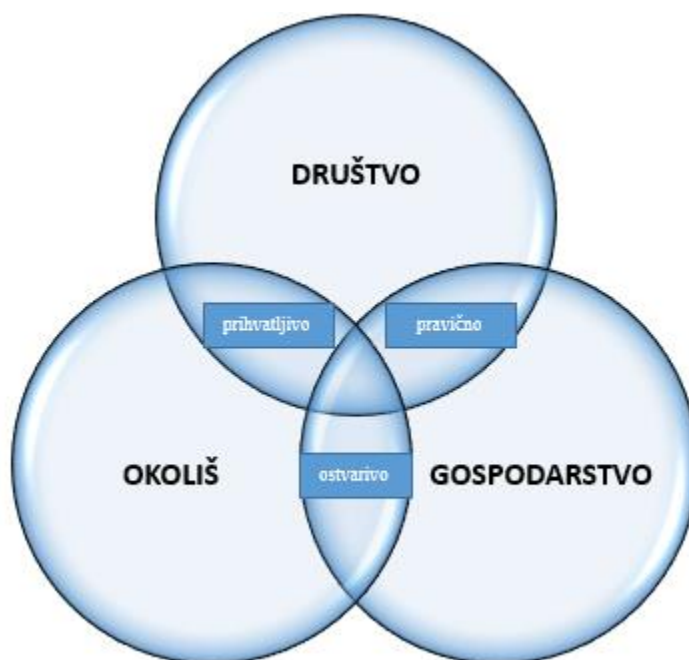
²⁸ Gamberožić, Z., Tonković, Ž., From Mass Tourism to Sustainable Tourism: A Comparative Case Study of the Island of Brač, Soc. ekol. Zagreb, Vol. 24, No. 2-3., str. 85-102, 2015.

²⁹ Herceg, N., Okoliš i održivi razvoj, Zagreb, Synopsis, 2013.

³⁰ Pavić-Rogošić, L., Održivi razvoj, Zagreb, Odraz, 2010.

informativan, održava integritet turističke zajednice, čuva prirodne resurse, poštuje lokalnu tradiciju i kulturu, orijentira se na kakvoću, a ne na kvantitetu, podrazumijeva odlična putovanja, a donosi korist lokalnom stanovništvu. Održivi turizam koristi prirodnu i kulturnu baštinu s ciljem povećanja broja posjetilaca i profita, ali tako da ona bude sačuvana i budućim generacijama. U sebi sadrži okolišnu (ekološku), ekonomsku, kulturološku, i socijalnu komponentu koja podrazumijeva dugoročan rast i razvoj, kako za sadašnje tako i za buduće generacije. Važno je iz svega naglasiti da je održivost turizma najpotrebnija destinacijama masovnog turizma jer će se razvoj bez održivosti ozbiljno odraziti na njihovu budućnost, destinacije će postati neprivlačne, a smanjit će se profit. Isto tako uspostava održivog turističkog razvoja ključna je za destinacije koje tek namjeravaju postati turističke poput niza manjih mjesta uz rijeku Mrežnicu, s obzirom da je sama rijeka iznimno osjetljiv eko sustav.

Slika 5. Dimenzije održivog turizma

Izvor: Pavić-Rogošić, L., Održivi razvoj, Zagreb, Odraz, 2010., str. 3.

Koncept i politika održivog razvoja turizma razvija se kao odgovor na negativne posljedice turizma, pogotovo u segmentu globalno sve prisutnijeg masovnog turizma. Prema definiciji UNWTO-a, „održivi turizam udovoljava potrebama prisutnih turista i domicilnog stanovništva,

istodobno čuvajući resurse budućeg razvitka. Takav razvoj podrazumijeva upravljanje resursima na način da se zadovolje ekonomski, socijalni i estetski zahtjevi uz istodobno očuvanje kulturnog integriteta, osnovnih ekoloških procesa, biološke raznolikosti i sustava održanja života“.³¹

Ciljevi održivog razvoja turizma su:³²

- Zadovoljiti potrebe i unaprijediti kakvoću življenja lokalnom stanovništvu,
- Očuvati sociokulturni identitet lokalnih zajednica,
- Razviti visokokvalitetan turistički proizvod,
- Unaprijediti kakvoću doživljavanja turista,
- Sačuvati resurse kako bi ih budućí naraštaji mogli koristiti, te pridonijeti blagostanju čovječanstva u cjelini.

Uz ciljeve, postoje i načela održivog turističkog razvoja, a to su:³³

- Načelo ekološke održivosti: ukoliko se turizmom ne upravlja na održiv način, on može imati velike i nepovratne negativne utjecaje na okoliš. U vrlo ekstremnim slučajevima dolazi do dugoročnog uništavanja okoliša radi kojeg su turisti dolazili u destinaciju, zbog čega vodeći turoperatorí napuštaju tu destinaciju. Dakle, vrlo važna sastavnica održivog razvoja u turizmu je ekološka održivost,
- Načelo ekonomske učinkovitosti: Ekonomska održivost podrazumijeva da se ostvaruje gospodarski prosperitet uz istovremeno efikasno upravljanje troškovima i resursima te vođenje brige za socijalne i ekološke posljedice ekonomskih aktivnosti, i
- Načelo sociokulturne učinkovitosti: Sociokulturna održivost odnosi se na sposobnost zajednice da prihvati nove inpute (kad je riječ o turizmu to su turisti) na određeno razdoblje te da unatoč tome nastavi sa uobičajenim funkcioniranjem (bez društvene disharmonije do koje bi mogli dovesti ti inputi u slučaju da razvoj nije planiran na odgovarajući način).

³¹ UNWTO, <https://sdt.unwto.org/content/about-us-5> (20.5.2019).

³² Vujić, V., Održivi razvoj turizma, Rijeka, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005.

³³ Mičetić Fabić M., Uloga lokalne samouprave u planiranju i promicanju održivoga razvoja turističke destinacije, doktorski rad, Opatija, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2017, str. 30-33.

Na razini Republike Hrvatske, sve strategije turizma, od onih prvih iz 1990-ih godina, naglašavaju da turistički razvoj mora biti održiv. S druge strane, strateški dokumenti zaštite okoliša, Nacionalni plan djelovanja za okoliš te Strategija održivog razvoja, kao i druge integralne razvojne strategije i programi prepoznaju okolišnu odgovornost i održivost razvoja turizma kao imperativ, te svaki iz svog kuta gledanja daju vrlo sveobuhvatne i detaljne smjernice i mjere za usmjeravanje razvoja u željenom smjeru.³⁴

Najbolji primjer neodrživog turizma je veliki broj turističkih agencija koje nude rafting i kanuing u ljetnim mjesecima za najnižeg vodostaja na rijeci Mrežnici, bez ikakve kontrole i ograničenja broja posjetitelja odnosno broja kanua koji se spuštaju niz rijeku Mrežnicu. Na taj način uništavaju se prepoznatljiva obilježja rijeke Mrežnice. Sedra, prirodna bogatstva i negativno se zadire u iznimno osjetljivi eko sustav rijeke.

3.3. Odgovorni turizam

Za pojam održivog turizma veže se i pojam odgovornog turizma. Odgovorni turizam je zasnovan na principima socijalne i ekonomske pravde i poštivanja i uvažavanja običaja, kultura i okoline u potpunosti. Odgovorni turizam prepoznaje vrijednost lokalne zajednice domaćina i njeno je pravo da bude ključni igrač u razvoju održivog i odgovornog turizma u svojoj rodnoj zemlji. Odgovorni turizam ohrabruje i potiče pozitivnu interakciju između turističke industrije, lokalnih zajednica i putnika.

Koncept odgovornog turizma prisutan je u turističkoj literaturi od ranih osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Kao odgovor na sve veće socijalne i ekološke probleme u turizmu, niz inicijativa za održivost kao što su alternativni turizam, ekoturizam, etički turizam, zeleni turizam, meki turizam, turizam u korist siromašnih, geo turizam, integrirani turizam, turizam u zajednici, itd. pojavila se u turističkoj literaturi. Odgovorni turizam usko je povezan s tim konceptima. Ove alternative usmjerene na održivost masovnom turizmu nastoje promicati očuvanje okoliša,

³⁴ Institut za turizam, Akcijski plan razvoja zelenog turizma, Zagreb, 2016.

kulturni integritet, društveno-gospodarski razvoj i dobrobit zajednica, posebno onih u nepovoljnom položaju, koje žive u turističkim destinacijama.³⁵

Pojam odgovorni turizam koristi se u mnogim oblicima, od „eko-turizma“ do „održivog turizma“ i „svjesnog turizma“. Svi oni imaju svoje specifične nijanse, ali u suštini odgovorni turizam:³⁶

- Minimizira negativne utjecaje na gospodarstvo, okoliš i društvo,
- Generira ekonomske koristi za lokalno stanovništvo i poboljšava dobrobit zajednica domaćina, poboljšava radne uvjete i pristup industriji,
- Uključuje lokalne ljude u odluke koje utječu na njihove živote i životne promjene,
- Pozitivno doprinosi očuvanju prirodne, društvene i kulturne baštine, održavanju svjetske raznolikosti
- Pruža turistima ugodnija iskustva kroz više smislenih veza s lokalnim stanovništvom i bolje razumijevanje lokalnih kulturnih, društvenih i ekoloških pitanja,
- Osigurava pristup osobama s invaliditetom i osobama u nepovoljnom položaju, i
- Kulturološki osjetljiva, izaziva poštovanje među turistima i domaćinima i gradi lokalni ponos i povjerenje.

Odgovorni turizam odnosi se na ljude koji preuzimaju odgovornost za održivi razvoj kroz turizam. To je proces i način razmišljanja i ponašanja, čiji je cilj postizanje pozitivnog ishoda za društvo i okoliš. Cilj mu je učiniti turistička odredišta boljim mjestima za život i rad, kao i pružiti turistima ugodnije i sadržajnije iskustvo kroz veze s lokalnim stanovništvom. Prepoznaje da su svi dionici odgovorni za pružanje održivosti kroz turizam, povezujući različite sektore, uključujući pružatelje turističkih usluga, same turiste, kao i druge neturističke sektore (npr. poljoprivredu, promet, itd.) koji indirektno djeluju s turizmom.³⁷

³⁵ Chettiparamb, A., Kokranikal, J., Responsible Tourism and Sustainability, African Journal for Physical, Health Education, Recreation and Dance, Vol. 21., No. 1:2, str. 404-415, 2015.

³⁶ Spenceley, A., Rylance, A., The Responsible Tourist, <https://www.gstcouncil.org/wp-content/uploads/2010/09/The-Responsible-Tourist---issue-1-FINAL.pdf> (18.5.2019).

³⁷ Ford, A., Acott, T., Responsible Tourism: a guide for tourism and sustainability in small-scale fisheries and agri-food, University of Greenwich, 2015.

3.4. Ekoturizam

Ekoturizam je jedan od vidova održivog turizma. Ekoturizam je način putovanja suvremenih i ekološki osviještenih turista kojim se podupire očuvanje prirodnog okoliša i kulturnog naslijeđa te suradnja sa lokalnom zajednicom. Riječ je o putovanju i boravku turista u pravilu na zaštićenim prirodnim vrijednostima u cilju istraživanja, obrazovanja i uživanja u okolišu, njegovim biljnim i životinjskim vrstama, kao i kulturnim elementima koji se nalaze u tom području. Pojam ekoturizam pojavio se krajem 1980-ih kao izravna posljedica svjetskog priznanja i reakcije na održive prakse i globalne ekološke prakse. U tim slučajevima, prirodni element aktivnosti zajedno s povećanom svijesću kako bi se minimizirali „antagonistički“ utjecaji turizma na okoliš (što je neograničena potrošnja resursa okoliša) doprinijeli su potražnji za ekoturističkim sadržajima i putovanjima. Taj je zahtjev također potaknut konkretnim dokazima da su se potrošači odmaknuli od masovnog turizma prema iskustvima koja su više individualna i obogaćujuća.³⁸

Prema definiciji TIES-a ekoturizam je „odgovorno putovanje u područje prirode, koje čuva životnu sredinu i podržava blagostanje lokalnog stanovništva“. Podržava načela održivog razvoja, a usmjeren je prema razumijevanju i poštivanju ekologije i kulturnih vrijednosti lokalne zajednice. Glavni elementi su društvena i ekološka odgovornost te zajednice. Zasniva se na 4 načela:³⁹

- Okruženje (uključuje prirodna područja, zaštićene područja i/ili mjesta koja izazivaju zanimanje u biološkom, ekološkom ili kulturološkom smislu)
- Koristi od očuvanja resursa (turizam koji ne donosi neki oblik koristi ne može se smatrati ekoturizmom, ekoturizam ne smije izazivati negativne utjecaje i njime se mora pravilno upravljati)

³⁸ Diamantis, D., The Concept of Ecotourism: Evolution and Trends, https://www.researchgate.net/publication/261641090_The_Concept_of_Ecotourism_Evolution_and_Trends (20.5.2019).

³⁹ McKinney, T., Ecotourism, The International Encyclopedia of Primatology, 2016.

- Koristi za lokalno stanovništvo (mora donijeti gospodarske, kulturološke i društvene koristi lokalnom stanovništvu, mora donijeti korist za društveni i gospodarski razvoj na lokalnoj razini)
- Turistički doživljaj (treba uključivati sastavnice obrazovanja i tumačenja prirodnih i kulturoloških aspekata pojedinog mjesta, turističkog odredišta. Posjetitelj mora naučiti nešto o kulturnim dostignućima mjesta koje posjećuje, uvažavati tu kulturu te razviti razumijevanje za prirodu i prirodne procese koji se odvijaju na toj lokaciji.)

Veći dio ekoturizma uključuje aspekt promatranja divljih životinja, koji se značajno razlikuje od drugih situacija u kojima ljudi mogu susresti divlje životinje. Zoološki vrtovi i parkovi za životinje, primjerice, čine napore za smještaj životinja u društvene skupine i ograđene prostore prikladne za vrste, ali one ostaju u zatočeništvu u umjetnom okruženju. Međutim, s promatranjem divljih životinja na mjestu ekoturizma, posjetitelji moraju otići na životinje i susresti se s njima u njihovom prirodnom okruženju.

Nakon pregleda mogućih oblika turističkog razvoja, u nastavku slijedi istraživački dio ovog rada koji se bavi analizom potencijalnih oblika održivog turizma rijeke Mrežnice i njene okolice.

4. POTENCIJALNI OBLICI ODRŽIVOG TURIZMA PODRUČJA RIJEKE MREŽNICE I MREŽNIČKOG KRAJA

S obzirom na sve veću turističku potražnju i kontinuirano povećanje broja turista, za destinacije poput rijeke Mrežnice nužno je o razvoju turizma razmišljati u okvirima održivosti. U ovom poglavlju rada istražuju se i analiziraju upravo mogućnosti i potencijali održivog razvoja turizma Mrežnice i mrežničkog kraja. Analiza obuhvaća mogućnosti razvoja turizma u segmentu ruralnog turizma, agroturizma, sportsko-rekreacijskih sadržaja, kamping turizma, kulturnog turizma, vjerskog turizma i promatranja ptica. Analiza se temelji na dosadašnjim spoznajama kao i na aktualnim strateškim razvojnim dokumentima.

Nažalost, sve je više agencija koje nekontrolirano prodaju turističke aranžmane na rijeci Mrežnici u obliku raftinga i kanuinga. No međutim rijeka Mrežnica nije rijeka pogodna za rafting jer je više jezerastog karaktera tj. sporog toka. Spuštanje niz slapove, pogotovo za niskog vodostaja, svodi se na to da skiperi izađu iz čamaca punih turista, te ga zapravo preguraju preko slapa ostavljajući pri tom za sobom velike smeđe mrlje nastale otkidanjem sedre sa slapa, što predstavlja izravno uništavanje sedrenih barijera, na taj način zadire se u iznimno osjetljiv eko sustav rijeke Mrežnice. Sedre predstavljaju prepoznatljiva i ekološki najznačajnija staništa toka Mrežnice. Problem predstavljaju i plastični i gumeni čamci koji zarezuju i otkidaju sedru. Izleti gumenim kanuima mogli bi biti osnovna smjernica turističkog prosperiteta ove rijeke, ali tek nakon što se uredi ili reguliraju prijelazi preko slapova i mjesta za kampiranje. Nadalje, unatoč velikom broju, na području parka nema speleološkog objekta uređenog za turističko posjećivanje. Također, turistički potencijal mrežničkog prostora, osim očuvanih prirodnih vrijednosti, predstavljaju i objekti kulturno-povijesne vrijednosti koji, uz primjerenu obnovu, mogu značajno doprinijeti očuvanju kulturološkog bogatstva na nacionalnoj razini.

Kvalitetan hotelski smještaj na užem prostoru Mrežnice i Tounjčice, nude tek dva hotela. Ugostiteljski objekti uglavnom su vezani na cestovni pravac Zagreb - Senj. Gastronomska ponuda ugostitelja prilično je široka, ali nedovoljno ističe autohtone proizvode ovoga kraja (tounjski sir, riječna riba). Neki od ugostiteljskih objekata nude i rekreacijske sadržaje kao što su tenis, vožnja kanuom i sl. Rekonstrukcija i stavljanje u pogon nekih od starih mlinova bilo bi

zasigurno turistički isplativo. Osim kao muzejske vrijednosti, rekonstruirani mlinovi, mogli bi svojom proizvodnjom upotpuniti jelovnike mnogih ugostiteljskih objekata raznovrsnim domaćim u mlinu mljevenim pekarskim proizvodima. Klasični ugostiteljski turizam, koji je ovdje prvenstveno vezan na prometnice i turiste "u prolazu", valjalo bi kvalitetno povezati i proširiti na tzv. seoski turizam. Takav oblik turizma može ponuditi "obiteljski" smještaj u autohtonim drvenim kućicama i različite izlete na rijeke i okolicu.

4.1. Ruralni turizam

U stručnoj literaturi ruralni se turizam uglavnom definira kao skup naziva za različite aktivnosti i oblike turizma koji se javljaju izvan gradova i mjesta gdje je razvijen masovni turizam. Ruralni je turizam uvjetovan atrakcijama koje ruralno područje nudi, a vezane su za interakciju stanovništva, poljoprivrede, kulturne i lokalne baštine te svih segmenata autohtonosti lokacije. Ruralno se područje najčešće definira ovisno o gustoći naseljenosti, a na razini Europske unije definicija ruralnog prostora glasi „Na lokalnoj razini preferira se gustoća naseljenosti od 150 osoba po kvadratnom kilometru. Na regionalnoj razini geografske jedinice grupiraju se u tri tipa: dominantno ruralne, u značajnoj mjeri ruralne i dominantno urbanizirane regije.”⁴⁰

Razvoj ruralnog turizma danas podliježe kriterijima za definiranje okvira ruralnog turizma, a na razini Europske unije doneseni su opći standardi razvoja ruralnog turizma od strane *Europske federacije za ruralni turizam* „Eurogites“ kako je prikazano tablicom u nastavku.

⁴⁰ Ružić, P., Ruralni turizam, Pula, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, 2009.

Tablica 9. Kriteriji za definiranje okvira ruralnog turizma u zemljama Europske unije

KRITERIJ	POJAŠNENJE
Položaj domaćinstva u okruženju	Manje od 5.000 stanovnika u vrlo tipičnim odnosno tradicionalnim naseljima
Ruralno okruženje, s izraženim karakteristikama tradicionalnog poljodjelstva ili izuzetnim prirodnim vrijednostima	Izuzetne prirodne vrijednosti su park prirode, nacionalni park i slično. "Tradicionalno poljodjelstvo" isključuje industrijsku poljoprivredu.
Turizam nije glavna ili prevladavajuća aktivnost ili izvor prihoda u bližoj okolini	Odnos broja turističkih kreveta i broja stanovnika u ruralnim područjima ne smije preći 1:1
Dobra zaštita životne sredine, miran i tih položaj, bez buke ili zagađenja	Prihvatljivi su mirisi i buka karakteristični za tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju
Autentičnost smještajnog objekta i ambijenta	
Gostoljubivost osobna briga domaćina o gostu	
Mali kapacitet smještajne jedinice	Gornji limit kapaciteta je 40 kreveta ako nije zakonski određen ili propisan internom standardizacijom zemlje
Poštivanje propisanih kriterija u ocjenjivanju	Poštivanje prilagođenih standarda
Društvena i socijalna održivost u kontekstu multifunkcionalnih aktivnosti na ruralnom području	Primjena kriterija iz Agende 21 ⁴¹
Povezanost s lokalnom zajednicom i tradicionalnom kulturom	Minimum je integracija aktivnosti u okvire zajednice iz okruženja, gosti imaju mogućnost da ostvare kontakt s lokalnom realnošću ukoliko to žele
Lokalni proizvodi i gastronomija	Dostupni u okruženju
Kultura	Dostupni u okruženju
Isključujući kriteriji su: Gradski i industrijski lokaliteti i njihova okolina; te područja masovnog ili izrazito razvijenog turizma	

Izvor: Ružić, P., Ruralni turizam, Pula, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, 2009.

⁴¹ Agenda 21 je sveobuhvatni plan djelovanja za održivi razvoj koji treba biti proveden globalno, nacionalno i lokalno od strane organizacija sustava Ujedinjenih naroda, vlada svih zemalja svijeta te devet glavnih socijalnih skupina u svim područjima u kojima čovjek utječe na okoliš.

Kao oblici ruralnog turizma mogu se izdvojiti:

- Agroturizam,
- Lovni i ribolovni turizam,
- Ekoturizam,
- Zdravstveni turizam,
- Sportsko-rekreacijski oblici turizma,
- Avanturistički turizam,
- Kamping turizam,
- Vjerski turizam,
- Kao i ostali posebni oblici turizma koji se odvijaju u ruralnom području.

Razvoj ruralnog turizma doprinosi očuvanju prirodne i kulturne baštine sredine u kojoj se odvija, te sprječava „umiranje“ pasivnih ruralnih područja. Također, ruralnim se turizmom čuvaju autohtone vrijednosti područja.

Kada se promatra područje rijeke Mrežnice, vidljivo kako se radi o isključivo ruralnom području koje je pogodno za razvoj ruralnog turizma. Turizam na ovom području danas se primarno oslanja na prirodne resurse koji omogućavaju razvoj aktivnosti u prirodi i na vodi poput biciklizma, pješačenja, trekinga, kupanja, jahanja i slično. No, vidljivo je kako je ruralni turizam u povojima razvoja kroz privatni smještaj, kuće za odmor, kampove i inicijative obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava koji pokušavaju spojiti poljoprivredu s turizmom.

Potencijal razvoja ruralnog turizma rijeke Mrežnice može se prepoznati u segmentima poput enogastronomije, raznih ruralnih događanja i aktivnosti, a kao tržišni segmenti mogu se izdvojiti mladi parovi sa i bez djece kao i stariji parovi. Ruralni turizam na području rijeke Mrežnice može imati ponudu tijekom cijele godine i na taj način izbjeći dosadašnji problem senzualnosti. No, ono što nedostaje za razvoj ruralnog turizma na području rijeke Mrežnice svakako su inovativan pristup i prezentacija ruralne baštine kojom ovaj kraj obiluje što je prikazano u radu ranije. Također, nedostaju ruralni smještajni kapaciteti i popratni sadržaji poput delikatesnih trgovina i kušaonica lokalnih proizvoda.

Ukratko, prepoznata je potreba za oživljavanjem ruralnih područja što je vidljivo i iz Strategije razvoja turizma Karlovačke županije.⁴² Strategija razvoja turizma Karlovačke županije izdvaja primarne turističke proizvode u kategorije: aktivni odmor, ruralni turizam, lovni i ribolovni turizam, enogastronomski turizam, izlete i manifestacije. Područje rijeke Mrežnice Strategija prepoznaje kao potencijal za aktivan odmor, a infrastruktura koja se na području preporuča su biciklističke staze, riječne plaže i kupališta, centri za aktivnosti na vodi, trekking staze, vodenice i adrenalinski centri.

4.2. Agroturizam

Jedan od oblika ruralnog turizma je i agroturizam. Agroturizam se danas smatra inovativnom poljoprivrednom djelatnosti povezanom s turizmom i poljoprivredom. Ima veliki kapacitet za stvaranje dodatnih izvora prihoda i mogućnosti zapošljavanja za poljoprivrednike. Agroturizam je definiran kao „Putovanja koja kombiniraju poljoprivredne ili seoske sredine s proizvodima poljoprivrednih poslova, sve u okviru turističkog iskustva“.⁴³

Na području Karlovačke županije, prema podacima Upisnika poljoprivrednika od 31.12.2018. godine⁴⁴ postoji ukupno registrirano čak 5.972 obiteljska gospodarstva, od čega ih se prema lokaciji 157 može usko vezati za područje rijeke Mrežnice. Na razini županije koristi se ukupno 33.523 ha poljoprivrednog zemljišta, dok je 13.845 ha neiskorišteno. Prerada na domaćinstvima obuhvaća uglavnom proizvodnju vina, sira, kiselog kupusa, voćnih rakija i pčelinjih proizvoda.

⁴² Horwath HTL, Analiza stanja i strategija razvoja turizma Karlovačke županije do 2025. godine, https://www.kazup.hr/images/dokumenti/razvoj_turizma/20190213_Strategija%20razvoja_final.pdf (20.5.2019).

⁴³ Kumbhar, V. M., Agro-Tourism Scope and Opportunities for the Farmers, ResearchGate, 2009.

⁴⁴ Upisnika poljoprivrednika, <https://www.aprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/> (20.5.2019).

Tablica 10. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva na području rijeke Mrežnice

NASELJE	BROJ REGISTRIRANIH OPG-ova/broj stanovnika na jedan OPG		NASELJE	BROJ REGISTRIRANIH OPG-ova/broj stanovnika na jedan OPG	
Belavići	4	76	Mrežnički Brig	4	68
Donji Zvečaj	3	55	Venac Mrežnički	4	33
Galović Selo	2	37	Zvečaj	3	68
Mihalić Selo	1	81	Donje Dubrave	7	28
Donje Primišlje	4	9	Klanac Perjasički	1	6
Tržić Primišljanski	2	10	Barilović	75	40
Generalski Stol	32	83	Tounj	12	96
UKUPNO				157	53

Izvor: Upisnika poljoprivrednika, <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/> (20.5.2019).

Sva navedena obiteljska poljoprivredna gospodarstva osnova su i potencijal za razvoj agroturizma na području rijeke Mrežnice. No, prema službenim podacima u trenutku pisanja ovog rada na analiziranom području na postoji registrirani objekt agroturizma. Kao glavni nedostatak može se navesti nepovezanost aktualne turističke ponude i mogućnosti koje obiteljska gospodarstva mogu ponuditi. Također, u razvojnim strateškim dokumentima agroturizam se uopće ne prepoznaje kao potencijalni turistički resurs u okvirima razvoja održivog turizma. Područje rijeke Mrežnice svojom resursnom osnovom u kombinaciji s geoprometnim položajem zasigurno ima ogroman potencijal za razvoj agroturizma i probijanje kao prepoznatljiva turistička destinacija.

4.3. Sportsko-rekreacijski sadržaji

Sportsko-rekreacijski sadržaji jedan su od temeljnih oblika turističke ponude održivog turizma. Kao potencijal na području rijeke Mrežnice prepoznaju se ronjenje, speleologija, lov i ribolov, biciklizam, kanuing i rafting, planinarenje i fotosafari.

4.3.1. Ronjenje-znanstveni turizam-speleologija

Kako je navedeno u drugom poglavlju ovog rada, područje rijeke Mrežnice obiluje speleološkim objektima, odnosno špiljama ili pećinama, jamama i ponorima kojih je registrirano čak 97. Posebno je važno istaknuti područje brda Krpel u kojem je evidentiran značajan broj speleoloških objekata, kao i činjenicu da se ispod Krpela nalazi najduži sustav špiljskih kanala u Hrvatskoj. Unatoč velikom broju, na području rijeke Mrežnice nema speleološkog objekta uređenog za turističko posjećivanje. Po pristupačnosti i prihvatnom kapacitetu svakako treba istaknuti špilju Tounjčicu. Prema službenim podacima, Karlovačka športska zajednica⁴⁵ ima 143 registrirane članice (ronioci, veslači, rafting i kanuing, speleolozi, streličari, airsoft, paintball, biciklisti...) od čega postoje dva speleološka društva: Speleološko društvo Karlovac i Centar za ekspedicionizam, istraživanja i kulturu "Braća Seljan", što znači da potencijala za razvoj speleologije i znanstvenog turizma ima.

Prema istraživanjima, ronjenje je za sada moguće u sklopu kampa Slapić pa se može zaključiti kako i u ovom segmentu postoje potencijali razvoja.

Navedene aktivnosti nisu nužno sezonskog karaktera te se mogu odvijati tijekom cijele godine.

4.3.2. Lov i ribolov

Lovni i ribolovni turizam podrazumijeva putovanja motivirana susretima s divljim životinjama u prirodnom staništu ili zatočeništvu. Uključuju aktivnosti u prirodi koje se mogu podijeliti na konzumirajuće (uključuje lov divljih životinja) i nekonzumirajuće (promatranje, hranjenje, fotografiranje). Karlovačka županija sukladno zakonu donosi i provodi odluke iz njene nadležnosti, skrbi o zaštiti lovišta na području županijskog teritorija, propisima i kontrolama vrši zaštitu divljači i njezinog okoliša. Karlovačka županija raspolaže s 32.097 hektara lovne površine na sedam važnijih lovišta. Vrsta divljači koja prevladava su medvjed, jelen, vepar, šljuka, jelen lopatar, muflon, zec, divlji kunić, kamenjarka, fazan i šljuka.

⁴⁵ Karlovačka športska zajednica, <https://www.ksz.hr/o-nama/clanice.html> (20.5.2019).

Sportsko ribolovno društvo - dugoreški Klub športskih ribolovaca „Mrežnica“ u Dugoj Resi osnovan je 1934. godine i smatra se najstarijim sportskim ribolovnim društvom u Hrvatskoj. Tome zasigurno doprinosi smještaj i bogatstvo Mrežnice kojoj temperatura u ljetnim mjesecima doseže maksimum od 23 °C do 27 °C. U njoj prevladava slatkovodna riba: štika, pastrva, šaran i som. Članovi kluba „Mrežnica“ imaju ovlaštenje za lov na području Grada Duge Rese i Općine Netretić, odnosno u ribolovnim vodama rijeka Mrežnice, Dobre, Korane, Kupe, potoka Globornice, potočnih jezera Lešće i Ribnjak, mrjestilišta Sveti Petar, jezera Ruškarova mlaka i Golka. Broj godišnjih iskaznica kreće se između 223 i 281, a broj dnevnih iskaznica između 508 i 710.⁴⁶

Nad velikim lovištima uz Mrežnicu koncesiju imaju tri lovačka društva i javno poduzeće Hrvatske šume. Šume u okolici Duge Rese najpoznatije su po lovu fazana i lisica. Na zahtjev lovačkog društva za turiste se izdaju lovačke iskaznice za lovište na kojemu će prvi puta loviti. S tom iskaznicom lovac može loviti na teritoriju čitave RH.

Preduvjet za razvoj lovnog i ribolovnog turizma je čistoća i biološka raznolikost rijeka te uredno i prirodno okruženje. Sportsko-ribolovna ponuda rijeke Mrežnice također ima potencijala za razvoj prihvatljiv sa stajališta očuvanja raznolikosti ihtiofaune. Usporedno s time poboljšalo bi se cjelokupno gospodarenje ovim rijekama u ribolovnom smislu (smanjenje krivolova, jačanje i očuvanje ribljeg fonda). Infrastruktura potrebna za razvoj ove vrste turizma svakako je izgradnja lovačkih domova i popratnih objekata kao i uređene i označene zone lova i ribolova.

4.3.3. Biciklizam

Biciklizam, odnosno cikloturizam također se prepoznaje kao turistički potencijal Mrežnice. Aktualna najduža biciklistička staza naziva Ruta 6 ukupno je duga 63 km, a njena visinska razlika iznosi 116 m.

⁴⁶ Strateški razvojni program grada Duge Rese, <http://dugaresa.hr/wp-content/uploads/2017/04/Strateski-razvojni-program-Grada-Duge-Rese.pdf> (20.5.2019).

Slika 6. Biciklistička staza Ruta 6

Izvor: Strateški razvojni program grada Duge Rese, <http://dugaresa.hr/wp-content/uploads/2017/04/Strateski-razvojni-program-Grada-Duge-Rese.pdf> (20.5.2019).

Ruta se proteže uz rijeku Koranu te prolazi kroz šumovite predjele prije samog ulaska u Generalski Stol. Drugi dio staze slijedi tok Mrežnice. Od Hotela Duga Resa, biciklom se može odvoziti preko mosta na rijeci Mrežnici i lokalnom slabo prometnom cestom prema Belajskim Poljicima, a potom šumama i poljima bogatima prepelicama. Prolazeći Generalskim Stolom ruta ide preko Jozefinske ceste izgrađene za vrijeme austrijske vlasti prije više od 200 godina. S Jozefinske ceste ona vodi do prijelaza preko Mrežnice kod Mrežničkog Briga te slijedeći tok rijeke završava u Dugoj Resi.⁴⁷ No, može se zaključiti kako postoji potencijal daljnjeg širenja biciklističkih staza, a postojeće nisu dovoljno turistički valorizirane. Također, postoje putevi koji se uređenjem mogu pretvoriti u biciklističke staze i na taj način u potpunosti uključiti u turističku ponudu. Na razini Karlovačke županije tokom 2019. godine provodi se projekt naziva “Bike4River” s ciljem razvoja cikloturizma, a koji obuhvaća i područje rijeke Mrežnice.⁴⁸

4.3.4. Kanuing i rafting

Kako je navedeno u radu ranije, na rijeci Mrežnici postoji veći broj ponuđača kanuinga i raftinga. No, problem ovdje nastaje iz razloga što Mrežnica nije rijeka pogodna za rafting jer je više jezerastog karaktera tj. sporog toka. Spuštanje niz slapove, pogotovo za niskog vodostaja,

⁴⁷ Strateški razvojni program grada Duge Rese, str. 29.

⁴⁸ Izvješće o turizmu u karlovačkoj županiji za 2018. godinu te trendovi i aktivnosti za 2019. godinu, str. 13.

svodi se na to da skiperi izađu iz čamaca punih turista, te ga zapravo preguraju preko slapa ostavljajući pri tom za sobom velike smeđe mrlje nastale otkidanjem sedre sa slapa, što predstavlja izravno uništavanje sedrenih barijera, ugroženih i ujedno najprepoznatljivih i ekološki najznačajnijih staništa toka Mrežnice. Problem predstavljaju i plastični i gumeni čamci koji zarezuju i otkidaju sedru.⁴⁹

Slika 7. Rafting na Mrežnici

Izvor: Rafting Mrežnica-green river, <http://travelana-putovanja.hr/Accommodation/PackageTourDetails.aspx?languageID=hr&packageTourID=9961&tab=mapTab> (20.5.2019).

No, Mrežnica je pogodna za plovidbu kanuom i kajakom na potezu od Generalskog Stola do Zvečaja gdje postoji i veći broj mjesta pogodnih za kupanje. Samim time, izleti gumenim kanuima mogli bi biti osnovna smjernica turističkog prosperiteta rijeke Mrežnice, ali tek nakon što se urede ili reguliraju prijelazi preko slapova i mjesta za kampiranje. Što se pak raftinga tiče, svakako treba razmotriti opciju njegovog ograničenja. To ne znači nužno potpunog ukidanja, već ga ograničiti na područja toka rijeke gdje ne nanosi štetu. Također, treba se razmotriti uvođenje kvota, odnosno dozvoljenih dnevnih prolazaka.

⁴⁹ Hršak, V.: op. cit., str. 111.

4.3.5. Planinarenje

Planinarski turizam u užem pojasu rijeke Mrežnice nije značajnije zastupljen, već je uglavnom orijentiran na ogulinsko područje (Klek, Bjelolasica). Posebno je zanimljivo područje izdvojenih brda Perjasička kosa i Polojska kosa koje čini glavnu krajobraznu karakteristiku istočnog dijela gornjeg toka Mrežnice. Mrežničkim krajem dominira vrh Vinica, a na vrhu se nalazi i Planinarski dom "Vinica". Za pogodna vremena pogled seže do Žumberka, Medvednice, Zagreba i čitave Pokupske doline. Sam vrh Vinice (321 m) je kamenit i obrastao je guštikom te je sa njega slab vidik.⁵⁰ Prema vrhu postoje četiri planinarske staze.

Slika 8. Pogled s vrha Vinice

Izvor: HPD Vinica, <http://www.hpd-vinica.hr/?paged=2> (21.5.2019).

Zanimljiva je i planinarska staza koja seže od željezničke stanice u Dugoj Resi, prolazi pokraj bivše Pamučne industrije Duga Resa, potom se pruža preko dvaju mostova na Mrežnici i završava na Bilu na kojemu se nalazi Planinarski dom „Mladen Polović“ i odašiljač.⁵¹

S obzirom da se ne radi o zahtjevnim planinarskim stazama, ovo područje pogodno je kako za planinarenje, tako i za treking i obiteljske šetnje.

⁵⁰ HPD Martinščak Karlovac, <https://www.hpd-martinscak.hr/o-nama/> (20.5.2019).

⁵¹ Strateški razvojni program grada Duge Rese, str. 30.

4.3.6. Fotosafari

Fotosafari kao turistička ponuda na Mrežničkom području do sada nije značajnije zastupljena, no zanimljivo je spomenuti kako je upravo Karlovačka županija prva u Hrvatskoj uvela u turističku ponudu foto-safari u lovištima Crni i Debeli vrh na Kapeli ili na farmi jelena lopatara kod Krnjaka gdje se može pojedinačno ili skupno fotografirati i snimati razne vrste divljači uključujući promatranja smeđeg medvjeda, vuka, risa, srna, zečeva, veprova, patki, prepelica i drugih životinja. Fotolov organiziraju udruga Gama Lov iz Ogulina, Turistički centar Petrova Gora te Izletište Podgorje Krnjak.

Osim promatranja divljih životinja, područje rijeke Mrežnice nudi niz zanimljivosti koje bi se mogle iskoristiti u okvirima fotosafari turizma, uključujući prirodne vrijednosti kao i objekte kulturne i povijesne baštine kraja. Fotosafari kao turistička ponuda može se odlično uklopiti u ostale oblike sportsko-rekreacijskih sadržaja.

4.4. Promatranje ptica

Promatrači ptica, posjetitelji su koji ostaju duže od jednoga dana te se u tom slučaju angažiraju usluge lokalnih poduzetnika, korištenje lokalnih ugostiteljskih kapaciteta u vidu smještaja, ugostiteljskih sadržaja i prodaje domaćih autohtonih proizvoda. Promatrači ptica, prije svog dolaska informiraju se o području u koje dolaze i međusobno razmjenjuju informacije, što dodatno može doprinijeti popularizaciji mrežničkoga kraja. Promatrači ptica dolaze u malom broju, a ukoliko traže stručno vodstvo, vodič interpretator treba biti vrhunski ornitolog razvijenih komunikacijskih vještina koji dobro poznaje strani jezik i koji će im svojim znanjem i pristupom ponuditi neponovljivi doživljaj. Tako npr. ukoliko čuje, a ne vidi pticu, treba je znati prepoznati, identificirati je na stranom jeziku i znati njezin naziv na latinskom jeziku. Stručni vodič

interpretator za promatrače ptica mora biti potkovan znanjem i dobro pripremljen za specifičnu ciljanu skupinu.⁵²

Promatranje ptica uz rijeku Mrežnicu je aktivnost s turističkim potencijalom, prvenstveno namijenjena znanstvenicima, studentima, učenicima, ali i svim zainteresiranim građanima, posjetiteljima i turistima. Prema Crvenoj knjizi ugroženih ptica Hrvatske i knjizi NEN – Važna područja za ptice (Zavod za ornitologiju HAZU) na području rijeke Mrežnice rasprostranjeno je više ugroženih i/ili zaštićenih vrsta ptica od kojih treba izdvojiti sljedeće: orao kliktaš (*Aquila pomarina*), sivi sokol (*Falco peregrinus*) i škanjac osaš (*Pernis apivorus*)⁵³ što svakako predstavlja odličnu podlogu za razvoj ove vrste turizma u okvirima održivog i odgovornog turizma.

4.5. Kamping turizam

Kampiranje se definira kao aktivnost na otvorenom koja se obično odvija u prirodi. Oni koji prakticiraju ovu aktivnost poznati su kao „kamperi“. Kamperi obično napuštaju svoje domove i provode jednu ili više noći u šatorima uživajući u prirodi. Kampiranje se također smatra jeftinim oblikom usluga smještaja, no i to se polako mijenja s obzirom da kampovi sve više postaju mjesta pravog luksuza u okvirima prirode. Poznato je da su kampovi mjesta na kojima putnik ili turist dolazi zajedno sa svojim smještajnim kapacitetima, kao što su šatori. Stoga se može reći da je riječ o vrsti smještaja za samostalni boravak. Kampovi obično idu ruku pod ruku s nekim dodatnim rekreacijskim uslugama, kao što su kuhinjski sadržaji, toalet i tuševi. Kampiranje danas prakticiraju različite dobne skupine i uglavnom se radi o sezonskoj aktivnosti.⁵⁴

Može se reći kako već sada kamping turizam na rijeci Mrežnici predstavlja jedan od temeljnih oblika turističke ponude. Kako je već navedeno u radu ranije, od kampova na području rijeke Mrežnice registrirana su četiri kampa: Robinzonski kamp Leskar koji se nalazi u mjestu Gornji

⁵² Birkić, D., Primužak, A., Barić, D.(2019) Interpretacija kao alat očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti zaštićenog područja na primjeru parka prirode Lonjsko polje, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol. 10 No.1, str. 13-21.

⁵³ Hršak, V.: op. cit., str. 70.

⁵⁴ Engama, B., Mauricette, L., Camping as a form of nature tourism, Centria University of Applied Sciences, 2013.

Zvečaj i raspolaže s vlastitim kolibama i prostorom za smještaj kamp kućica i šatora, Kamp Slapić koji se nalazi u mjestu Mrežnički brig i raspolaže sa 100 smještajnih kapaciteta, Robinzonski kamp Sound and Vision u Gornjem Zvečaju koji raspolaže vlastitim kolibama i mjestima za šator, te Kamp Robinson u mjestu Donje Primišlje.

Najpoznatiji kamp svakako je kamp Slapić koji nudi klimatiziran smještaj i besplatno privatno parkiralište. Kamp nudi privatnu plažu i uslugu najma bicikla. Gosti mogu igrati stolni tenis u sklopu objekta ili mogu uživati u ronjenju s bocom te ronjenju s maskom u okolici. U okolici je također moguće uživati u raznim drugim aktivnostima poput biciklizma i ribolova.

Kamping na rijeci Mrežnici, uz postojeće kapacitete, moguće je dalje razvijati u smjeru održivog turizma. Kamping bi u tom kontekstu mogao biti polazna točka svih ostalih aktivnosti i nuditi većinu sadržaja koji su prepoznati kao potencijal.

4.6. Kulturni turizam

Kulturni turizam definiran je kao putovanja osoba izvan mjesta stalnog boravka s ciljem prikupljanja novih informacija i doživljaja kojima one zadovoljavaju svoje kulturne potrebe. Iako se procjenjuje da oko 40% svih međunarodnih odmorišnih putovanja sadrži komponentu kulture ovaj je proizvod izrazito heterogen i uključuje raznolike aktivnosti pa je teško govoriti o jedinstvenom proizvodu i jedinstvenom profilu kulturnog turista. Generalno se smatra da kulturni turizam obuhvaća putovanja pretežno motivirana upoznavanjem kulturne baštine, povijesti, umjetnosti i 'kulture života i rada'. Kad se govori o putovanjima koja su motivirana kulturnom onda se govori i o potrebi učenja i zabave što je rezultat sve veće obrazovanosti ljudi i generalne potrebe 'rada na sebi'. Zbog toga je spektar aktivnosti koji uključuje komponentu kulture sve širi što dovodi do daljnje segmentacije ovoga tržišta pa danas postoje tri podsegmenta kulturnog turizma:⁵⁵

- (1) Putovanja motivirana upoznavanjem kulturne baštine koja se odnose na obilazak kulturno-povijesnih lokaliteta i aktivnosti kroz koje se poznaje prošlost,

⁵⁵ Institut za turizam, Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, Zagreb, 2015.

- (2) Putovanja motivirana prisustvovanjem kulturnom događanju koja se odnose na uprizorenje nekih zbivanja iz prošlosti ili su suvremenog karaktera uključujući i popularnu kulturu,
- (3) Putovanja motivirana kreativnim kulturnim aktivnostima koja se odnose na aktivnosti koje su sačuvane iz prošlih vremena poput učenja glagoljice, tradicijskih vještina, suvremenu praksu kulture života i rada ili suvremenu umjetničku produkciju.

Popis kulturnih dobara mrežničkog kraja ukazuje na bogatu povijenu i kulturnu baštinu koja je do sada bila nedovoljno turistički valorizirana. Turistički potencijal mrežničkog prostora, osim očuvanih prirodnih vrijednosti, predstavljaju i objekti kulturno-povijesne vrijednosti koji, uz primjerenu obnovu, mogu značajno doprinijeti očuvanju kulturološkog bogatstva na nacionalnoj razini. Povijesno je najznačajnija uloga ovog prostora kao obrambenog pojasa protiv turskih osvajačkih pohoda u 16. i 17. stoljeću. Na području gradova i općina nalazi se ukupno 101 kulturno dobro od kojih se posebice izdvajaju srednjovjekovni grad Ključ kod Tržića Tounjskog, nalazišta iz doba antike u okolici Mateškog Sela, Most preko rijeke Tounjčice u Tounju, Špilja Ledenica kod Perjasice (s nalazima iz doba antike), te Kapela Sv. Ivana Krstitelja u Donjem Zvečaju.

Turistička valorizacija kulturnih vrijednosti moguća je jedino uz suradnju svih dionika uključujući lokalne vlasti i privatna poduzeća i pojedince koji se bave turizmom. Metodama i tehnikama interpretacije kod šire društvene zajednice može se postići podizanja svijesti o ulozi i značaju valoriziranja kulturnih vrijednosti mrežničkog kraja.

4.7. Vjerski turizam

Vjera je još od antičkog doba jedan od motiva putovanja, dok epoha hodočasničkih putovanja u kršćanstvu započinje početkom 4. stoljeća, dok krajem 16. stoljeća sve više jača marijanski kult. Masovni vjerski turizam kakav se i danas poznaje svoje početke razvoja bilježi krajem 19. i početkom 20. stoljeća kada vjerski centri postaju središta vjerskih, trgovačkih i kulturnih događanja. Vjerski centri uključuju sveta mjesta, svete rijeke, svete gradove, mjesta ukazanja i

vjerske objekte.⁵⁶ Religija se danas, u svijetu gospodarskih i društvenih promjena, promatra kao brendirani proizvod koji se „prodaje“ na turističkom tržištu. Vjerski turizam samim time postao je oblik turizma koji se na globalnoj razini sve više razvija. Vjerski turizam definira se kao oblik turističkih kretanja kojima turisti nastoje zadovoljiti potrebe religijskog i duhovnog karaktera. Ovaj oblik se često naziva i hodočasnički turizam.

Iako je vjerski turizam u teoriji i prema definiciji strogo vezan za turistička kretanja u svrhu zadovoljenja religijskih i duhovnih potreba, danas su na globalnoj razini vjerski objekti i poznate hodočasničke destinacije popularizirane i među turistima koji nisu primarno vjernici. Kao primjer tome mogu se navesti razni hramovi, ali i poznate hodočasničke rute poput Španjolskog *Camino de Santiago* hodočasničkog puta.

Vjerski turizam razlikuje se od odmorišnog prema:⁵⁷

- Motivima putovanja;
- Aktivnostima tijekom putovanja i boravka;
- Socijalnim skupinama.

Ekonomski gledano, vjerski je turizam zanimljiv zato što se tržište ne oslanja na samo jednu tržišnu nišu, već se prilagođava s obzirom na potrebe i potražnju. Posljednjih nekoliko desetljeća, broj turista koji posjećuju vjerske građevine koje su ujedno i kulturne atrakcije, značajno se povećava. U takvim je slučajevima teško razlučiti je li riječ o vjerskom turizmu ili o sekularnom hodočašću. Ovakva situacija omogućava intenzivan razvoj destinacija što u konačnici rezultira i boljim gospodarskim stanjem u smislu poticanja zaposlenosti, investiranja, rast javnih prihoda i slično.

Na području rijeke Mrežnice valorizacija vjerskog turizma moguća je u okvirima postojeće infrastrukture koja ujedno predstavlja i kulturne atrakcije a čine ih crkve i kapele.

⁵⁶ Pirjavec, B., Kesar, O., Počela turizma, Zagreb, Mikrorad d.o.o., 2002.

⁵⁷ UNWTO, Tourism can protect and promote religious heritage, <http://media.unwto.org/press-release/2014-12-10/tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage> (22.5.2019).

4.8. SWOT analiza potencijalnih oblika održivog turizma rijeke Mrežnice

Na temelju rezultata i spoznaja do kojih se došlo istraživanjem u ovom radu, u nastavku rada slijedi SWOT analiza prikazanih potencijalnih oblika održivog turizma rijeke Mrežnice.

Tablica 11. SWOT analiza

<p>SNAGE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pogodna klima • Povoljan geografski položaj • Prometna povezanost • Prirodne ljepote i kulturne znamenitosti • Prisutnost najboljeg (kontinentalnog) hrvatskog kampa kategoriziranog s 4 zvjezdice – kampa Slapić • Značajan broj poljoprivrednih gospodarstva • Tradicija izrade domaćih prehrambenih proizvoda • Turistička potražnja i rast broja turista • Očuvani krški vodotoci Mrežnice • Bogata geološka baština i brojni podzemni morfološki oblici 	<p>SLABOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pad broja stanovnika, starenje stanovništva i negativna prirodni prirast • Sve manji broj radno sposobnog stanovništva • Nedostatak infrastrukture za razvoj održivog turizma • Nepovezanost dionika na strani ponude • Nedovoljno očuvanje i zaštita kulturne baštine te prezentacija • Loša prometna povezanost • Nezaštićenost prirodnih područja • Nedovoljna valorizacija turističkih resursa • Nedovoljna valorizacija ruralnih područja • Nedostatak suradnje javnog i privatnog sektora
<p>PRILIKE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poticanje razvoja održivog turizma na nacionalnoj razini • Usklađivanje poljoprivredne proizvodnje s turističkim potrebama • Unaprjeđenje gastronomske ponude utemeljene na lokalnim resursima • Razvijanje segmentiranih oblika turizma zbog rastuće svjetske potražnje 	<p>PRIJETNJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pad broja stanovništva • Masovni turizam • Neadekvatna briga o kulturnim spomenicima • Neadekvatna briga za prirodu • Izgradnja infrastrukture koja može negativno utjecati na okoliš • Nepostojanje infrastrukture s ciljem zaštite okoliša(komunalna infrastruktura)

Izvor: Izrada autorice

Kao najznačajnije snage rijeke Mrežnice i okolice u okvirima razvoja održivog turizma svakako su prepoznate kulturne i prirodne vrijednosti kraja. Sama rijeka poznata je po svojim prirodnim ljepotama koje privlače sve veći broj turista. No, uz to je vezana i prijetnja uništavanja područja i nedostatkom jasnih strategija razvoja održivog turizma mrežničkog kraja. Kao primjer prijetnje uništavanja područja ovdje se može navesti već postojeće pretjerano iskorištavanje rijeke za potrebe rafting turizma. Nadalje, kao snage prepoznate su pogodna klima, prometna povezanost i povoljan geografski položaj, kao i značajan broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava koji predstavljaju odličnu podlogu za razvoj ruralnog i agroturizma na području rijeke. No ovdje su prepoznate slabosti kao što je pad broja stanovnika i starenje stanovništva.

Razvojem održivog turizma moguće je očuvati i dalje razvijati obiteljska poljoprivredna gospodarstva koja mogu pozitivno utjecati na zadržavanje stanovništva kao i na očuvanje bogate prirodne i kulturne baštine kraja. Pozitivan utjecaj na daljnji razvoj održivog turizma područja može imati i turistička potražnja. Turisti sve više traže upravo one turističke proizvode i doživljaje koji se odlično uklapaju u održivi razvoj, no nedostatak je ovdje prepoznat u segmentima nedovoljne povezanosti dionika na strani ponude, kao i nedostatak suradnje javnog i privatnog sektora.

Kao prepoznata prilika razvoja održivog turizma prepoznata je pozitivna klima na nacionalnoj razini kao i velika mogućnost usklađivanja poljoprivredne proizvodnje s turističkom ponudom, dok su kao ključne prijetnje prepoznate neadekvatna dosadašnja briga za prirodna i kulturna dobra te opasnost od daljnje izgradnje neadekvatne infrastrukture.

5. ZAKLJUČAK

Ruralni se turizam sve češće nalazi na popisu željene vrste odmora modernog turista i putnika. Globalizacija i ubrzani životni tempo udaljila su čovjeka od prirode, a ruralni turizam interakcijom prirodnih i kulturnih resursa nudi niz mogućnosti povratka prirodi. Ruralna područja sve više privlače urbano stanovništvo željno drugačijih doživljaja u odnosu na ono što im nude klasični oblici turizma.

Rijeka Mrežnica zbog svoje prirodne specifičnosti prepoznata je kao atraktivna turistička destinacija, no s obzirom na svoja prirodna obilježja osjetljiva je na ljudsko djelovanje. Upravo iz tog razloga o turističkom razvoju i valorizaciji rijeke Mrežnice potrebno je razmišljati u okvirima mogućnosti razvoja održivih oblika turizma. Turistički potencijal mrežničkog kraja, osim očuvanih prirodnih vrijednosti, predstavljaju i objekti kulturno-povijesne vrijednosti koji, uz primjerenu obnovu, mogu značajno doprinijeti očuvanju kulturološkog bogatstva na nacionalnoj razini. Stanje očuvanosti područja rijeke Mrežnice može se ocijeniti zadovoljavajućim, te ga je potrebno takvim održati ili ga po mogućnosti još unaprijediti. Nekoliko je potencijalnih razloga ugroženosti a odnose se uglavnom na neprikladnu i intenzivnu izgradnju, djelovanje eksploatacijskih polja, zagađivanje vodotoka i izvora, te neprimjerenu rafting i kanu vožnju Mrežnicom. S obzirom na sve veću turističku potražnju i kontinuirano povećanje broja turista, za destinacije poput rijeke Mrežnice nužno je o razvoju turizma razmišljati u okvirima odgovornog i održivog turizma.

Cilj rada je bio, na osnovu činjenica i stvarnih podataka, ukazati na to da rijeka Mrežnica i njena okolica mogu zadovoljiti znatiželju različitih skupina turista zahvaljujući mnogobrojnim prirodnim i antropogenim atrakcijama. Iz analize je vidljivo kako područje rijeke Mrežnice obiluje atraktivnostima koje imaju potencijala za turističku valorizaciju u segmentu razvoja održivog i odgovornog turizma ovog ruralnog područja. Kao potencijalni oblici prepoznati su agroturizam i oblici turizma vezani za sportsko-rekreacijske sadržaje poput ronjenja, speleologije, lova i ribolova, biciklizma, kanuinga, planinarenja i fotosafarija. Također, za područje može biti turistički zanimljivo i promatranje ptica, kao i kamping, kulturni i vjerski turizam. Rafting i kanuing na rijeci do sada se pokazao iznimno interesantnim, ali istovremeno i

problematičnim za razvoj u okvirima održivosti. No, zbog evidentno negativnih utjecaja potrebno ga je provoditi u kontroliranim uvjetima što znači ograničiti broj rafting tura i da se ture provode kada to vodostaj dozvoljava.

Potrebno je izraditi i provoditi program razvoja održivog turizma na temelju prirodnih i kulturnih vrijednosti te ponude lokalnih proizvoda u okviru tradicionalne poljoprivrede. S obzirom na ponudu i potencijal kao i na rastući interes za održivi turizam, može se zaključiti kako područje rijeke Mrežnice raspolaže sa značajnim potencijalom koji treba usmjeriti u razvoj održivog turizma. Drugim riječima, potrebno je razvijati turizam s dodatnom vrijednošću. Ali da bi se postigli ciljevi održivog razvoja, potrebna je suradnja svih dionika, uključujuću lokalnu samoupravu, privatni sektor i lokalno stanovništvo.

6. LITERATURA

KNJIGE:

- 1) Bramwell, B. (2004). Coastal Mass Tourism: Diversification and Sustainable Development in Southern Europe, Clevedon, Channel View.
- 2) Pavić-Rogošić, L. (2010). Održivi razvoj, Zagreb, Odras.
- 3) Pepeonik, Z. (2000). Mrežnica - biser hrvatskog krša, Zagreb, Hrvatsko geografsko društvo.
- 4) Pirjavec, B., Kesar, O. (2002). Počela turizma, Zagreb, Mikrorad d.o.o.
- 5) Salečić, M. (2004). Uz Mrežnicu, Karlovac, Gradska knjižnica Ivan Gorak Kovačić.
- 6) Vujić, V. (2005). Održivi razvoj turizma, Rijeka, Fakultet za turistički i hotelski menadžment.

ČLANCI:

- 1) Birkić, D., Primužak, A., Barić, D. (2019). Interpretacija kao alat očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti zaštićenog područja na primjeru parka prirode Lonjsko polje, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol. 10 No.1, str. 13-21.
- 2) Chettiparamb, A., Kokkranikal, J. (2015). Responsible Tourism and Sustainability, African Journal for Physical, Health Education, Recreation and Dance, Vol. 21., No. 1:2, str. 404-415.
- 3) Diamantis, D. (2010). The Concept of Ecotourism: Evolution and Trends, https://www.researchgate.net/publication/261641090_The_Concept_of_Ecotourism_Evolution_and_Trends (20.5.2019).
- 4) Engama, B., Mauricette, L. (2013). Camping as a form of nature tourism, Centria University of Applied Sciences.
- 5) Ford, A., Acott, T. (2015). Responsible Tourism: a guide for tourism and sustainability in small-scale fisheries and agri-food, University of Greenwich.
- 6) Gamberožić, Z., Tonković, Ž. (2015). From Mass Tourism to Sustainable Tourism: A Comparative Case Study of the Island of Brač, Soc. ekol. Zagreb, Vol. 24, No. 2-3., str. 85-102.

- 7) Heinrich, P. (2018). Impacts of Mass Tourism and Communication on the Image of a Destination: The Case of Barcelona, Vienna, Modul Vienna University.
- 8) Institut za turizam (2016). Akcijski plan razvoja zelenog turizma, Zagreb.
- 9) Kumbhar, V. M. (2009). Agro-Tourism: Scope and Opportunities for the Farmers, ResearchGate.
- 10) McKinney, T. (2016). Ecotourism, The International Encyclopedia of Primatology.
- 11) Spenceley, A., Rylance, A., The Responsible Tourist, <https://www.gstcouncil.org/wp-content/uploads/2010/09/The-Responsible-Tourist---issue-1-FINAL.pdf> (18.5.2019).
- 12) Vainikka, A. (2013). Rethinking, Mass Tourism, Tourist Studies, Vol. 13, No. 3, str. 268-286.

INTERNET IZVORI:

- 1) Državni zavod za statistiku, Turizam u 2017. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/SI-1616.pdf (16.5.2019).
- 2) Google karte, <https://goo.gl/maps/JUGNeNtScQMNIcgn6> (15.4.2019).
- 3) Grad Duga resa. Strateški razvojni program Grada Duge Rese 2016.-2020., <http://dugaresa.hr/wp-content/uploads/2017/04/Strateski-razvojni-program-Grada-Duge-Rese.pdf> (26.5.2019).
- 4) Grad Karlovac. Karlovačke rijeke: upravljanje i zaštita. <https://www.karlovac.hr/UserDocsImages/dokumenti/Stranice/LOKALNAAGENDA ZAKA RLOVAKERIJEKE.pdf> (25.6.2019).
- 5) HPD Martinščak Karlovac, <https://www.hpd-martinscak.hr/o-nama/> (20.5.2019).
- 6) Oxford English Dictionary online, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/mass> (23.5.2019).
- 7) Kamp Slapić, <https://www.campslapic.hr/> (26.6.2019).
- 8) Karlovačka županija. Razvojna strategija karlovačke županije 2016-2020+, https://www.kazup.hr/images/dokumenti/tajnistvo/savjetovanje_sa_javno%C5%A1%C4%87u/%C5%BErs/nacrt_%C5%BErs.pdf (26.6.2019).

- 9) Rafting Mrežnica-green river, <http://travelana-putovanja.hr/Accommodation/PackageTourDetails.aspx?languageID=hr&packageTourID=9961&tab=mapTab> (20.5.2019).
- 10) Strateški razvojni program grada Duge Rese, <http://dugaresa.hr/wp-content/uploads/2017/04/Strateski-razvojni-program-Grada-Duge-Rese.pdf> (20.5.2019).
- 11) Turistička zajednica Duga resa, <http://www.tz-dugaresa.hr/hr/privatni-smjestaj/> (16.5.2019).
- 12) Turistička zajednica grada Ogulina, <http://www.tz-grada-ogulina.hr/smjestaj/graani-iznajmljivaci-kuce-za-odmor-2/> (16.5.2019).
- 13) Turistička zajednica grada Slunja, <http://tz-slunj.hr/kategorija/obiteljski-smjestaj> (16.5.2019).
- 14) UNWTO, Tourism can protect and promote religious heritage, <http://media.unwto.org/press-release/2014-12-10/tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage> (22.5.2019).
- 15) UNWTO, <https://sdt.unwto.org/content/about-us-5> (20.5.2019).
- 16) UNWTO, International Tourism Trends 2017, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876> (23.5.2019).
- 17) Upisnika poljoprivrednika, <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/> (20.5.2019).

OSTALO:

- 1) Horwath HTL, Analiza stanja i strategija razvoja turizma Karlovačke županije do 2025. godine, https://www.kazup.hr/images/dokumenti/razvoj_turizma/20190213_Strategija%20razvoja_fi_nal.pdf (20.5.2019).
- 2) Hršak, V. (2010). Stručna podloga za zaštitu porječja rijeke Mrežnice, Zagreb, Državni zavod za zaštitu prirode.
- 3) Institut za turizam (2015). Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, Zagreb.
- 4) Karlovačka županija (2019). Izvješće o turizmu u karlovačkoj županiji za 2018. godinu te trendovi i aktivnosti za 2019. godinu, Karlovac.
- 5) Mičetić Fabić M. (2017). Uloga lokalne samouprave u planiranju i promicanju održivoga razvoja turističke destinacije, doktorski rad, Opatija, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, str. 30-33.

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika:

Slika 1. Položaj rijeke Mrežnice	4
Slika 2. Četiri najatraktivnija slapa Mrežnice.....	6
Slika 3. Špilja u kamenolomu Tounj.....	9
Slika 4. Kupalište Brig.....	21
Slika 5. Dimenzije održivog turizma	31
Slika 6. Biciklistička staza Ruta 6.....	45
Slika 7. Rafting na Mrežnici	46
Slika 8. Pogled s vrha Vinice.....	47

Popis tablica:

Tablica 1. Kulturna baština mrežničkog kraja na području grada Slunja i općine Tounj.....	11
Tablica 2. Kulturna baština mrežničkog kraja na području grada Ogulina i općine Generalski stol	12
Tablica 3. Kulturna baština mrežničkog kraja na području grada Duge Rese i grada Karlovca ..	13
Tablica 4. Broj stanovnika mrežničkog kraja prema administrativnim cjelinama i pripadajućim naseljima (prema popisu stanovništva 2011.).....	15
Tablica 5. Stanovi/kuće prema načinu korištenja, po gradovima i općinama u 2001. i 2011. godini	17
Tablica 6. Turistički smještajni kapaciteti mrežničkog kraja (broj kreveta, stanje u 2017. i 2010. godini).....	18
Tablica 7. Dolasci i noćenja turista na području mrežničkog kraja za 2017. i 2018. godinu	23
Tablica 8. Koeficijent turističke funkcionalnosti.....	24
Tablica 9. Kriteriji za definiranje okvira ruralnog turizma u zemljama Europske unije	39
Tablica 10. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva na području rijeke Mrežnice	42
Tablica 11. SWOT analiza.....	53

Popis grafikona:

Grafikon 1. Struktura turističkih smještajnih objekata mrežničkog područja prema dostupnim podacima..... 19